

Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen 2005

Campagne tegen Wapenhandel, december 2006

Frank Slijper en Martin Broek

Inhoud

	Inleiding en verantwoording	4
1	Toppositie Nederland in internationale wapenhandel	5
2	Doorvoer	11
3	Dual-use	22
4	Internationale defensiematerieelprojecten	28
5	Overige opmerkelijke export	30
6	Wapenexporten op land	32
7	Conclusies en aanbevelingen	40

Deze analyse is uitgegeven door de Campagne tegen Wapenhandel in het kader van het project 'Monitoring Nederlandse Wapenhandel'. Wil je meer weten over de Campagne tegen Wapenhandel kijk dan op onze website: www.stopwapenhandel.org

Colofon

Auteurs: Frank Slijper en Martin Broek

Redactie: Mark Akkerman

Met dank aan: Pax Christi en Oxfam Novib

Uitgave: december 2006

Campagne tegen Wapenhandel
Anna Spenglerstraat 71
1054 NH Amsterdam
tel/fax: 020-6164684
giro: 3767096
e-mail: info@stopwapenhandel.org

Inleiding en verantwoording

Sinds 2004 plaatst de overheid maandelijks overzichten op het internet van verleende exportvergunningen voor militaire goederen in het kader van het wapenexportbeleid¹. Dit jaar zijn de overzichten van vergunningen voor dual-use goederen en meldingen van doorvoer voor de periode 2005 daarbij gekomen. Deze gegevens vormen een waardevolle aanvulling op de sinds 1998 verschijnende jaarrapporten wapenexportbeleid, die vooral de grote lijnen weergeven.² Dit jaar zijn de overzichten van vergunningen voor dual-use goederen en meldingen van doorvoer voor de periode 2005 daarbij gekomen.

Bedoeld om meer inzicht te geven in de 'brij' van vergunningen uit de maandelijks overzichten en ter aanvulling op de officiële jaarrapporten, verscheen vorig jaar van de Campagne tegen Wapenhandel een eerste eigen analyse van de in 2004 verstrekte vergunningen, met ondermeer een reeks aanbevelingen om de rapportage te verbeteren. Dit rapport is daarop een vervolg, zij het met enkele accentverschillen en vanwege de nieuwe soorten gegevens ook in uitgebreidere vorm.

Naast een algemene beschrijving van aard en omvang van de wapenexport gaan enkele afzonderlijke paragrafen in op verschillende soorten wapenhandel, zoals dual-use exporten, doorvoer, deelname aan internationale defensiematerieelprojecten en overige opmerkelijke export. Daarna volgt een overzicht van exportvergunningen uitgesplitst naar land. Het rapport besluit met een aantal conclusies en aanbevelingen.

1 www.minez.nl onder 'Onderwerpen', dan naar 'Exportcontrole strategische goederen' (onder kop 'Internationaal Ondernemen') of direct: <http://www.minez.nl/content.jsp?objectid=147548&rid=147546>

2 Zie www.minez.nl onder 'Onderwerpen', dan naar 'Exportcontrole strategische goederen' (onder kop 'Internationaal Ondernemen'); onder 'militaire goederen' staan daar 'Jaarrapportages wapenexportbeleid' of direct: <http://www.minez.nl/content.jsp?objectid=147591&rid=147546>

1. Toppositie Nederland in internationale wapenhandel

Sinds jaar en dag behoort Nederland tot 's werelds belangrijkste wapenexporteurs. Weliswaar ruim achter groothandelaren als de VS en Rusland, maar stevig genesteld in de top 10 (zie tabel 1.1). **Op basis van berekeningen van het in Zweden gevestigde onderzoeksinstituut SIPRI nam Nederland in 2005 zelfs een niet eerder vertoonde vijfde plek in. Dat is ook in lijn met de waarde van de vorig jaar verleende wapenexportvergunningen: met 1,2 miljard euro was die niet eerder zo hoog** (zie tabel 1.2).

Die rol in de wapenhandel vormt een scherp contrast met het imago dat de overheid liever uitdraagt: dat van Nederland als vredesstichter, actief betrokken bij internationale militaire operaties en gastheer van organisaties als het Internationale Gerechtshof, het Joegoslavië Tribunaal en de organisatie van het chemische wapens verdrag CWC.

Tabel 1.1: Grootste wapenexporterende landen: 1976-2005, 2001-2005 en 2005

(Bedragen in miljoenen US dollars, tegen constante (1990) prijzen. Getallen zijn zgn. trend indicator values en vertegenwoordigen geen financiële transactie waarden; zie: <http://www.sipri.org/contents/armstrad/atmethods.html#tiv>)

	1976-2005		2001-2005		2005	
1	VS	307.469	Rusland	28.982	VS	7.101
2	Sovjet-Unie	216.389	VS	28.236	Rusland	5.771
3	Frankrijk	62.657	Frankrijk	8.573	Frankrijk	2.399
4	Rusland	55.901	Duitsland	5.603	Duitsland	1.855
5	Duitsland	43.456	Groot-Brittannië	3.933	Nederland	840
6	Groot-Brittannië	43.049	Oekraïne	2.226	Italië	827
7	China	28.092	Canada	1.971	Groot-Brittannië	791
8	Tsjecho-Slowakije	19.102	Nederland	1.868	Zweden	592
9	Italië	18.369	Italië	1.858	Canada	365
10	Nederland	12.176	Zweden	1.760	Oekraïne	188
11	Zweden	6.507	China	1.583	België	173
12	Canada	6.121	Israël	1.471	Israël	160
13	Oekraïne	6.056	Oezbekistan	583	China	129
14	Polen	5.958	Wit-Rusland	482	Polen	124
15	Israël	5.905	Spanje	471	Spanje	113

Bron: SIPRI Arms Transfers Database, mei 2006

Buitenstaanders zijn vaak verbaasd over deze positie, temeer omdat Nederland niet bekend staat om een grote wapenindustrie en op papier een terughoudend wapenexportbeleid kent. Toch behoren tot de grootste afnemers van Nederlandse wapens veel landen die bij een daadwerkelijk terughoudend beleid niet voor een vergunning in aanmerking zouden mogen komen. **Onder de dertig belangrijkste bestemmingen van de Nederlandse wapenexport van de afgelopen jaren bevinden zich een groot aantal landen die gekenmerkt worden door oorlog of armoede dan wel een zeer gebrekkige democratie (zie tabel 1.2). De duidelijkste voorbeelden daarvan zijn Indonesië, Egypte, India, Bangladesh en Saoedi-Arabië. Ook vallen grote verkopen aan Chili, Turkije en de Verenigde Arabische Emiraten op. Tenslotte blijkt dat de Nederlandse wapenhandel, hoewel grillig, een stijgende lijn vertoont (zie figuur 1).**

Tabel 1.2: Belangrijkste Nederlandse wapenexportbestemmingen 1997-2005

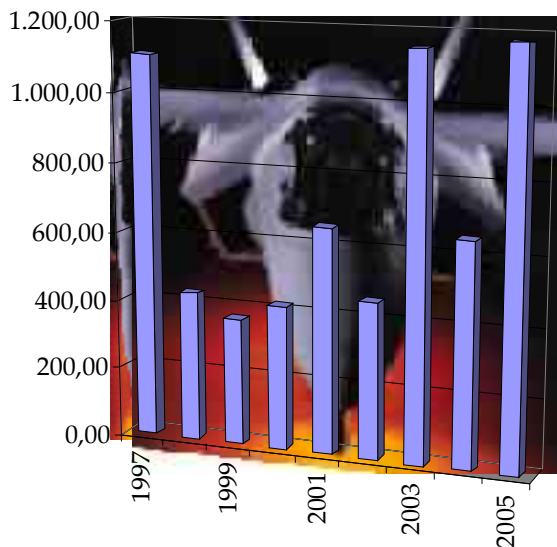
(vergunningswaarden in miljoenen euro's)

	Land	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totaal
1	Verenigde Staten	102,42	82,45	54,14	94,75	166,13	132,58	237,21	75,35	92,71	1.037,74
2	Duitsland	74,15	56,54	80,86	82,5	49,55	75,35	84,29	88,19	383,89	975,32
3	Griekenland	41,70	4,86	8,35	12,39	162,45	46,78	431,66	161,43	3,26	872,88
4	Zuid-Korea	78,64	4,27	2,86	66,66	34,35	7,96	99,93	114,97	9,75	419,39
5	VAE	368,88	7,26	0,23	0,82	1,41	3,39	0,25	0,44	0,31	382,99
6	Chili	0,09	56,27	1,68	0,18	10,8	0,51	0,52	0,55	295,62	366,22
7	Turkije	79,87	61,17	17,43	4,58	6,67	21,83	75,42	3,50	12,42	282,89
8	Oostenrijk	203,20	2,04	1,23	1,77	0,18	1,03	4,08	1,12	0,22	214,87
9	Groot-Brittannië	13,70	17,20	33,67	34,4	22,24	10,69	21,69	21,18	22,62	197,39
10	Div. NAVO-landen	15,84	17,74	55,27	30,95	9,16	19,12	1,69	19,83	42,50	212,10
11	Frankrijk	13,25	12,71	5,13	6,85	6,12	21,89	12,42	56,44	20,27	155,08
12	Taiwan	5,13	10,53	8,53	5,67	30,13	38,37	7,19	5,84	21,95	133,34
13	Polen	2,41	0,95	1,04	0,77	0,77		89,07	0,48	5,31	100,80
14	Noorwegen	6,17	2,18	1,04	1,18	71,33	1,05	5,27	0,33	6,60	95,15
15	Portugal		0,50	1,18	6,53	1,50	0,47	2,47	1,00	81,34	94,99
16	Canada	11,44	2,36	17,02	3,13	19,97	14,03	2,32	2,81	4,79	77,87
17	Italië	1,50	1,45	5,04	2,22	2,18	4,99	4,22	21,27	32,49	75,36
18	Indonesië	3,45	4,36	36,98	2,77	0,32	0,96	5,02	1,22	13,46	68,54
19	Zwitserland	10,89	10,85	4,99	12,75	8,44	5,61	3,68	2,19	0,21	59,61
20	Denemarken	7,99	15,02	11,75	1,18	5,99	0,84	3,54	10,99	1,93	59,23
21	Venezuela	19,74	0,91	1,41		1,77			27,62	7,67	59,12
22	Egypte		0,23	0,82	1,23	0,14			0,03	40,36	42,81
23	Israël	0,59	33,72	0,27	0,14	4,31		0,01			39,04
24	India	18,65	0,82			1,36	0,10	8,72	0,39	5,00	35,04
25	Zweden	3,99	4,22	1,23	3,31	1,81	2,70	4,07	3,98	9,73	35,04
26	Japan	1,18	0,64		5,13	0,14	0,02	1,53	5,55	14,11	28,30
27	Bangladesh	0,05			19,74		0,52	2,66	1,17		24,14
28	Saoedi-Arabië		2,18				20,98	0,78			23,94
29	Roemenië		0,32						0,01	23,51	23,84
30	Spanje	1,00	0,59	2,63	0,73	3,13	0,95	4,41	2,50	7,02	22,96
	Totaal*	1.108,42	431,94	366,38	416,58	651,32	450,33	1.150,76	644,25	1.175,33	6.395,31

*) Inclusief overige landen

Bron: Jaarrapportages Nederlands wapenexportbeleid 1997-2005, zie www.exportcontrole.nl

Figuur 1
wapenexportvergunningen 1997-2005
 (waarde in miljoenen euro's)

Binnen de Nederlandse wapenexport vallen vier belangrijke categorieën te onderscheiden:

- de verkoop van overtollig legermaterieel,
- de export van hightech defensie-elektronica (radar- en vuurleidingssystemen, optische apparatuur),
- de uitvoer van componenten voor in het buitenland gebouwde grote wapensystemen (pantseroertuigen, gevechtsvliegtuigen en bewapende helikopters) en
- militaire scheepsbouw.

De belangrijkste exporteurs zijn dan ook resp. Defensie/Nederlandse staat, Thales Nederland (het vroegere HSA), Stork Aerospace en scheepsbouwketen Damen (incl. De Schelde).

Nadere toelichting bij de gebruikte begrippen:

Voor een beter inzicht in de tabellen en de wijze van rapporteren via de maandelijkse overzichten, volgt hier enige toelichting op de daarin gebruikte terminologie, vooral met betrekking tot de rubrieken D/T, Verl., V/N en U/D. Zie voor een verdere toelichting ook tabel 1.4 op pagina 10.

Er is hier gekozen voor een weergave met vier grootheden minder dan op de website van Economische Zaken: datum van aanvraag en geldigheid van de vergunning zijn weggelaten, net als de beide goederencodes (kolommen 3 en 4). Die gegevens zijn eenvoudig na te zoeken in de maandoverzichten aan de hand van de datum van toekenning van de vergunning. De vervaldatum van de vergunning is overigens in bijna alle gevallen standaard de laatste dag van de maand van de verstrekking plus een jaar.

Globaal gesproken komt het er op neer dat alleen definitieve (D), niet verlengde (N), niet vervangen (N) uitvoer (2) vergunningen in de jaarrapporten wapenexportbeleid terecht komen.

Voor de helderheid – in sommige gevallen zouden paginagrote tabellen het overzicht gaan wegnemen – is gekozen voor de weergave van alleen definitieve, nieuwe uitvoervergunningen. In enkele bijzondere gevallen is daar van afgeweken.

Dat wil uiteraard niet zeggen dat het overige daarmee oninteressant is, maar wel minder van belang in het kader van de jaarrapporten zoals die naar de Tweede Kamer gaan. Met recht kan bijvoorbeeld kritiek geleverd worden op reparaties of andere ‘tijdelijke’ uitvoervergunningen (voor demonstraties, wapenbeurzen) als die afgegeven worden voor landen verwikkeld in een militair conflict of met een slechte reputatie op mensenrechtengebied.

Bovendien is het beleid om retourzendingen na reparatie als ‘tijdelijke’ vergunning weer te geven en om de kosten (exportrelevante omzet) van reparaties niet mee te tellen in de jaarcijfers discutabel.

Op dergelijke en andere bezwaren wordt in de afsluitende paragraaf uitgebreid teruggekomen. Overigens beschikt de Campagne tegen Wapenhandel over een bestand met alle vergunningen van 2004 en 2005. Op verzoek kan dit geraadpleegd worden voor specifieke vragen.

De in 2005 verstrekte wapenexportvergunningen kunnen met enkele globale cijfers worden gekenschetst:

- Niet eerder lag de waarde van vergunningen voor wapenexporten zo hoog als in 2005: 1.175 miljoen euro (2004: 644 miljoen).
- In 2005 zijn in totaal 1333 (2004: 1573) vergunningen voor militaire goederen verstrekt, waarvan 317 (2004: 460) 'tijdelijk';
- 62 vergunningen hebben een eindbestemming die anders is dan de voorlopige bestemming;
- 13 (2004: 14) vergunningen zijn verlengingen;
- 128 (2004: 182) vergunningen zijn 'vervangen' vergunningen;
- 15 (2004: 18) vergunningen zijn voor doorvoer, waarvan 5 vervangen;
- In 2005 zijn 3 vergunningen voor financieel verkeer van militaire goederen afgegeven³ (2004: 5);
- Het aantal dual-use vergunningen bedroeg in 2005 405 (2004: onbekend);
- Het aantal afgewezen vergunningsaanvragen bedroeg 15; 13 daarvan betroffen 'sondages' (proefaanvragen). In alle gevallen ging het om optische apparatuur voor leger of politie (zie onder dual-use).

Tabel 1.3: De vijftien belangrijkste bestemmingen in 2005 (bedragen in miljoenen euro's):

1	Duitsland	383,89
2	Chili	295,62
3	VS	92,71
4	Portugal	81,34
5	Diverse NAVO-landen	42,50
6	Egypte	40,36
7	Italië	32,49
8	Roemenië	23,51
9	VK	22,62
10	Taiwan	21,95
11	Frankrijk	20,27
12	Japan	14,11
13	Indonesië	13,46
14	Turkije	12,42
15	Zuid-Korea	9,75
	Totaal	1175,33

De tien grootste nieuwe exportvergunningen van 2005 bedragen samen 567 miljoen euro; bijna de helft van de totaalwaarde (zie tabel 1.3). Er zijn 27 exportvergunningen afgegeven met een waarde van 5 miljoen euro of meer.

Verreweg de grootste order is de Chileense overname van vier fregatten van de Nederlandse marine: 290 miljoen euro. Ook is een vergunning verstrekt voor bijbehorende Harpoon scheepsraketten ter waarde van 5,4 miljoen euro. **Chili is de afgelopen tien jaar uitgegroeid**

3 Dit werd pas duidelijk naar aanleiding van vragen aan het ministerie van EZ; op moment van schrijven zijn deze gegevens overigens nog niet gewijzigd op de website van het ministerie. Het gaat om de vergunningen 26019931 van 6 september, 26040582 van 14 september en 26089921 van 14 november. Correspondentie met ministerie van EZ, 15 september 2006.

tot een van de grootste klanten van Nederlandse wapens, meest afkomstig uit de overschotten van Defensie. Daar bovenop komt nog de eind 2005 afgesloten verkoop aan Chili van 18 tweedehands F-16s – de vergunning daarvoor is in de loop van 2006 verstrekt.⁴

Veel van de grootste wapenverkoppen zijn toe te schrijven aan de verkoop van overtollig defensiematerieel. Ook de Orion vliegtuigen voor Portugal (81 miljoen euro) en Duitsland (29 miljoen), de YPR pantservoertuigen voor Egypte (40 miljoen, incl. bijbehorende antitankwapens) en Hawk luchtafweer voor Roemenië (23,5 miljoen) behoren daartoe. Dat de staatskas flink profiteert van de verkoop van overtollig defensiematerieel blijkt ook uit het overzicht in het jaarrapport wapenexportbeleid: 494 miljoen euro in 2005 (627 miljoen in 2004; 67 miljoen in 2003).⁵ **Het is de vraag in hoeverre nog sprake kan zijn van onafhankelijke toetsing van vergunningsaanvragen wanneer de Nederlandse staat als verreweg de grootste wapenhandelaar direct belang heeft bij een soepele exportnorm.**

Een ander succesnummer is de export van onderdelen voor grote wapensystemen. Veelal voor rekening van Stork Aerospace komt de verkoop van onderdelen voor raketten, bewapende helikopters (NH-90, Apache), het F-16 gevechtsvliegtuig en het C-17 transportvliegtuig.

De overige grote verkopen (VK, Japan, Venezuela en Indonesië) komen vooral ten bate van Thales Nederland .

Tabel 1.4: Grootste wapenexportvergunningen 2005
(‘definitieve’, nieuwe vergunningen vanaf 5 miljoen euro)

Datum toekenning	Vergunningsnummer	Omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	Herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
28-07-05	25778227	Marine fregatten, van de klasse L en M	Chili		Nederland	290.000.000	D	N	N	2
21-06-05	25736591	Patrouillevliegtuigen, type Lockheed P3C Orion	Portugal		Nederland	81.000.000	D	N	N	2
24-06-05	25601718	Pantservoertuigen, inclusief trainingsmateriaal	Egypte		Onbekend	36.000.000	D	N	N	2
26-04-05	25610504	Delen van NH90 helikopters	EG-landen		Nederland	30.000.000	D	N	N	2
03-11-05	26123445	Delen voor P-3C Orion verkenningvliegtuigen	Duitsland		Onbekend	29.000.000	D	N	N	2
19-09-05	26032644	Delen van NH90 helikopters	EG-landen		Nederland	25.000.000	D	N	N	2
10-01-05	25171454	Luchtafweersystemen Hawk PIP III en toebehoren	Roemenië		Onbekend	23.500.000	D	N	N	2
26-04-05	25610474	Delen van AH64 Apache helikopters	VS		Nederland	18.344.400	D	N	N	2
16-03-05	25541251	Long range radarsysteem	VK		Nederland	17.350.218	D	N	N	2
21-12-05	26197082	Delen van Apache gevechtshelikopters	VS		Nederland	16.764.256	D	N	N	2
01-12-05	26158915	Onderdelen voor onderzeeboten	Taiwan		EG landen	14.000.000	D	N	N	2

4 “Chili koopt achttien f-16’s luchtmacht”, Ministerie van Defensie, 16 december 2005, http://www.mindef.nl/actueel/nieuws/2005/12/20051216_falcon.aspx

5 Zie bijlage 5 (p.36) jaarrapportage 2005. NB: dit zijn getekende contracten, die niet noodzakelijkerwijs in dat jaar ook leiden tot een exportvergunning,

12-12-05	26178339	Delen van vuurleidingsystemen	Japan		Nederland	13.248.300	D	N	N	2
13-06-05	25714628	Motoronderdelen voor militaire vliegtuigen	Diversen		Nederland	12.000.000	D	N	N	2
21-12-05	26137241	Delen voor C2-consoles	Turkije		Diverse	10.000.000	D	N	N	2
26-04-05	25610490	Lanceerinrichtingen voor luchtdoelraket	VS		Nederland	9.936.550	D	N	N	2
15-06-05	25721500	Seekerhead Assemblies voor het Standard Missile 2	VS		Nederland	9.668.177	D	N	N	2
19-09-05	26048656	Delen van NH90 helikopters	NAVO+landen		Nederland	8.289.800	D	N	N	2
23-06-05	25742478	Computermodules t.b.v. F-16 gevechtsvliegtuigen	VS		Nederland	8.227.077	D	N	N	2
29-04-05	25551265	Radarsysteem voor luchtafweer	Venezuela		Nederland	7.643.500	D	N	N	2
23-03-05	25527968	Militaire noodbruggen en toebehoren	Indonesië		VK	6.000.000	D	N	N	2
13-09-05	26017815	Fuelpanels voor NH-90 helikopters	Duitsland		Nederland	5.700.000	D	N	N	2
28-06-05	25749472	M26 raketten voor MLRS (surface to surface)	Duitsland	Italië	VS	5.480.000	D	N	N	2
01-09-05	25908333	Harpoon raketten	Chili		Nederland	5.400.000	D	N	N	2
26-04-05	25610482	Delen van C-17 transportvliegtuigen	VS		Nederland	5.197.580	D	N	N	2
11-03-05	25166302	Delen en testapparatuur t.b.v. radar- en C3-systemen	Indonesië		Onbekend	5.172.404	D	N	N	2
21-07-05	25664434	Militaire hefschroefvliegtuigen en delen	Colombia		Rusland	5.037.717	D	N	N	3
15-02-05	25462769	Technologie en gereedschappen voor radarapparatuur	Frankrijk		Nederland	5.000.000	D	N	N	2

D/T: D=Definitief, T=Tijdelijk. D is voor alle gewone export, T geldt zowel voor retourzendingen na reparatie en tijdelijke vergunningen zoals voor demonstraties, wapenbeurzen etc.

Verl.: Verlengd ja of nee. Verlenging kan nodig zijn indien na een jaar (de standaard geldigheid van een vergunning) deze nog niet (helemaal) uitgeleverd is. Bij een tweede verlenging krijgt de vergunning een nieuw nummer.

Vervangen: Ja (V), Nee (N). Een vergunning kan vervangen zijn vanwege een veranderde specificatie in de vergunning (bijvoorbeeld een veranderde naam bij exporteur of ontvanger, of een veranderde waarde).

U/D: 2=uitvoer; 3=doorvoer; 4= financieel verkeer.

2. Doorvoer

Al jaren is duidelijk dat Nederland een belangrijke draaischijf is in het internationale wapentransport. Vooral via Rotterdam (zee) en Schiphol (lucht) worden veel vrachten doorgevoerd. In 2002 werd de wettelijke regeling rond doorvoer aangepast. Sinds die aanpassing valt onder de omschrijving van 'langzame doorvoer' veel minder doorvoer dan voorheen en is als een consequentie daarvan ook minder vergunningplichtig.⁶

De belangrijkste positieve veranderingen zijn dat:

- 1) alle doorvoer gecontroleerd kan worden op basis van een zogenaamde ad hoc vergunningplicht;
- 2) alle snelle doorvoer van wapens, zowel de militaire goederen⁷ als de goederen uit de categorieën II en III van de Wet Wapens en Munitie wordt gemeld; en
- 3) de afzonderlijke consenten⁸ dan wel meldingen openbaar worden gemaakt.

Op grond van dit laatste en een publicatie over de vergunningen voor langzame doorvoer volgt hier een analyse van de doorvoer van wapens via Nederlands grondgebied in 2005.

Opvallende kenmerken van de nu bekende wapendoorvoer via Nederland:

- Het grootste deel van de consenten betreft vervoer met vliegtuig via Schiphol, bijna 1400 consenten op een totaal van 1768.
- Op de tweede plaats komt Rotterdam met vervoer per schip, 250 consenten.
- Aanvoer per (vracht) auto naar Rotterdam voor verder transport per schip is met 50 consenten de derde vervoersstroom en ook de vierde gaat via Rotterdam: 28 maal met een (vracht) auto als vervoermiddel voor zowel aan- als afvoer.
- Vanuit een aantal plaatsen wordt slechts sporadisch wapendoorvoer gemeld, zoals Bath Bentheim, de Eemshaven en Maastricht.
- 650 meldingen betreffen de doorvoer van een enkel of een paar geweren naar Tanzania.
- Er gaan bijna 40.000 geweren in een partij groter dan 6 stuks via Nederland naar een andere bestemming.⁹
- Het is opvallend dat vrijwel geen doorvoer van (onderdelen voor) grotere wapensystemen wordt gemeld.

Langzame doorvoer

Sinds het jaarrapport 2002 worden de vergunningen voor langzame doorvoer openbaar gemaakt. Meestal gaat het daarbij om langzame doorvoer, maar soms ook om snelle doorvoer die op grond van de ad hoc regeling vergunningplichtig is gemaakt. Dit was het geval bij **de meest in het oog springende vergunning voor doorvoer van 2005: "enkele militaire helikopters"¹⁰ met een waarde van ruim vijf miljoen euro gingen na reparatie door de Russische fabrikant via Nederland terug naar Colombia.** Terwijl vanwege de voortdurende strijd tussen het Colombiaanse leger, rechtse militieën en linkse rebellen, Nederland normaliter geen vergunningen verleent voor wapentransporten naar dat land, gold die terughoudendheid hier niet, waarschijnlijk vanwege het feit dat de goederen al Colombiaans eigendom waren.

Net als de afgelopen jaren gaat het in alle overige gevallen om de distributie via Nederland

6 Langer dan 45 dagen verblijf in Nederland bij vervoer over zee (was veertien) en twintig dagen bij ander transport (was zeven). Langzame doorvoer is wel en snelle doorvoer niet vergunningplichtig.

7 Zie: Handboek Strategische Goederen, Lijst 'militaire goederen'.

8 Met een consent wordt hier bedoeld een vergunning tot doorvoer, die tevens als melding kan dienen.

9 Een groot deel van de geweren gaat in kleine partijen, van één of twee en soms iets meer naar een ander land. Het gaat hierbij voornamelijk om jachtgeweren, zo vermoeden wij. Om deze reden zijn dergelijke kleine partijen niet meegeteld bij de totale export van militaire handvuurwapens.

10 "Bijlage 3: Waarde van afgegeven vergunningen voor de doorvoer van militaire goederen", jaarrapport wapenexportbeleid 2005.

van een Amerikaans merk geweervizieren.¹¹ Opmerkelijk is vooral de doorvoer naar Kazachstan, Rusland, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), stuk voor stuk landen die gekenmerkt worden door een slechte mensenrechtensituatie of zelfs burgeroorlog (Tsjetsjenië). Ook is niets bekend over de eindgebruiker: (para-)militair dan wel privé.

Een vorig jaar ook al gesignaleerd probleem komt bij de doorvoervergunningen naar voren: sommige gewijzigde vergunningen (V/N=V; bijvoorbeeld voor Rusland, Noorwegen en Kazachstan) worden als nieuwe waarde meegerekend in de jaaroverzichten. Onduidelijk is of dat komt vanwege een gewijzigde opgave van de beoogde bestemming of dat dat andere redenen heeft.

Tabel 2.1: Vergunningsplichtige langzame doorvoer¹²

Datum toekenning	Vergunningsnummer	Omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	Herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
21-07-05	25664434	Militaire hefschroefvliegtuigen en delen	Colombia		Rusland	5.037.717	D	N	N	3
04-04-05	25575857	Vizierkijkers met toebehoren	IJsland		Onbekend	50.000	D	N	N	3
12-05-05	25549945	Vizierkijkers, delen en toebehoren	Kazachstan		Onbekend	76.628	D	N	N	3
26-04-05	25611721	Vizierkijkers met toebehoren	Kazachstan		Onbekend	50.000	D	N	V	3
18-01-05	25374940	Vizierkijkers, delen en toebehoren	Kroatië		Onbekend	89.000	D	N	N	3
05-07-05	25780337	Vizierkijkers en toebehoren	Noorwegen		Niet bepaald	149.582	D	N	V	3
05-07-05	25780469	Vizierkijkers en toebehoren	Noorwegen		Niet bepaald	218.417	D	N	V	3
24-06-05	25749405	Vizierkijkers, delen en toebehoren	Oekraïne		Onbekend	300.000	D	N	N	3
21-09-05	26048443	Vizierkijkers, delen en toebehoren	Oman		Niet bepaald	34.000	D	N	N	3
18-07-05	25780450	Vizierkijkers, delen en toebehoren	Rusland		Niet bepaald	250.294	D	N	V	3
16-08-05	25929152	Vizierkijkers, delen en toebehoren	Saoedi-Arabië		Diverse	25.000	D	N	N	3
21-09-05	26046394	Vizierkijker, delen en toebehoren	Servië en Montenegro		Niet bepaald	34.000	D	N	N	3
14-10-05	26093481	Vizierkijkers en toebehoren	Servië en Montenegro		Niet bepaald	50.000	D	N	N	3
01-11-05	26100720	Vizierkijkers, delen en toebehoren	VAE		Niet bepaald	100.000	D	N	N	3
08-07-05	25648463	Vizierkijkers, delen en toebehoren	Zuid-Afrika		Niet bepaald	34.000	D	N	N	3

Voor een toelichting op de tabel: zie p. 7

Ondanks deze rapportage was nog niet veel duidelijk over de doorvoer via Nederland.¹³ Pas sinds november 2006 worden meer gegevens openbaar gemaakt in maandrapportages, zoals die ook voor exporten van militaire en dual-use goederen bestaan.¹⁴ Met die publicatie valt aanzienlijk meer informatie te destilleren over aard en omvang van de doorvoer van wapens via Nederland, daar de meeste doorvoer hooguit een paar dagen in Nederland blijft voor verder

11 Zie bijlage 3 jaarrapport 2005 en "Verslag van een schriftelijk overleg", Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005, 22054, nr. 86, p.24.

12 Zie voor een definitie Martin Broek, "Onzichtbare handel – doorvoer van wapens via Nederland", Oxfam Novib/Control Arms, mei 2006, p. 32.

13 Zie voor een uitgebreid overzicht: Martin Broek, "Onzichtbare handel – doorvoer van wapens via Nederland", Oxfam Novib/Control Arms, mei 2006.

14 Zie: <http://www.minez.nl/content.jsp?objectid=148260&rid=147602>

vervoer en dus onder de genoemde meldplicht valt. In de huidige manier van rapporteren wordt informatie verschaft verspreid over elf rubrieken, te weten: 1) Datum aanvraag, 2) Consentnummer (of melding), 3) O/V (Origineel of Vervanging), 4) Aantal, 5) Goederen omschrijving, 6) Land van herkomst, 7) Land van bestemming, 8) Ad-hoc (vergunning opgelegd) J/N, 9) VP/AN (vergunningsprocedure gestart/vergunning geannuleerd), 10) Vervoermiddel en 11) plaats van uitgang.

Nadere toelichting bij de gebruikte begrippen maandrapportages snelle doorvoer:

Voor een beter inzicht in de tabellen en de wijze van rapporteren via de maandelijkse doorvoer overzichten, volgt hier enige toelichting op de daarin gebruikte terminologie, vooral met betrekking tot de rubrieken Consentnummer, O/V, Ad hoc J/N, VP/AN. Zie voor een verdere toelichting ook bovenstaande tekst.

Een consentnummer wordt gegeven als er opgave is gedaan in het kader van de Wet Wapen en Munitie. Een melding refereert naar de In- en Uitvoerwet. Consenten kunnen eveneens gelden als melding.

De rubriek O/V geeft aan of het een originele dan wel vervangen vergunning betreft. De rubriek is alleen in januari 2005 ingevuld.

Ad Hoc J/N geeft aan of een vergunningsplicht is opgelegd. Bij twijfel over een doorvoertransactie kan de overheid daar toe overgaan. Dat is een belangrijke wijziging in de regelgeving rond doorvoer. Of dit heeft geleid tot een vergunning dan wel annulering van de doorvoertransactie kan gevonden worden in de kolom VP/AN.

In de volgende tabellen is gekozen voor een eenvoudiger weergave, vanwege overzichtelijkheid, dan op de website van Economische Zaken. In verschillende tabellen ontbreken, voor daar beschreven verbanden, niet noodzakelijke kolommen. Door te zoeken op datum kan gemakkelijk de gehele melding teruggevonden worden in de maandrapportages.

Overigens beschikt de Campagne tegen Wapenhandel over een bestand met alle vergunningen van 2005. Op verzoek kan dit geraadpleegd worden voor specifieke vragen.

Israël

Eerder al kwam een belangrijk deel van die meldingen beschikbaar met de beantwoording van Kamervragen van de GroenLinks fractie over **doorvoer naar Israël: totaal 23 meldingen voor de maanden juni en juli 2006 en 76 voor heel 2005, voor het overgrote deel materieel afkomstig uit de VS.**¹⁵ Vrijwel al die meldingen betreffen munitiegerelateerde zaken: van enkele duizenden (traangas- en rook-)granaten en andere munitiepatronen tot enkele tientallen miljoenen slaghoedjes en andere munitiedelen. In de toelichting bij die antwoorden bevestigde staatssecretaris Van Gennip het staande beleid dat doorvoer uit bevriende landen met een "volwaardig exportcontrolesysteem" geen strobreed in de weg wordt gelegd, ondanks hemelsbrede verschillen in interpretatie van dat beleid, ook ten aanzien van Israël. Van 'coherentie van beleid', waar Nederland doorgaans prat op gaat, valt hier weinig te merken.

Van de mogelijkheid een ad hoc vergunningsplicht in te stellen wanneer "het belang van de internationale rechtsorde [...] dat vereist", is zelfs geen gebruik gemaakt gedurende de Israëlische invasie van Libanon in de maanden juli en augustus van dit jaar.

De rapportage over juni en juli 2006 naar Israël is in augustus 2006 al verstrekt. Dat doet vermoeden dat ook voor een latere periode al vrij ver gevorderde overzichten klaar zijn en doet daarom **de vraag rijzen of op korte termijn een inhaalslag gemaakt kan worden, zodat gegevens hooguit twee of drie maanden achterlopen en niet bijna een jaar of meer.** Een facet van transparantie is ook dat informatie tijdig wordt aangeleverd.

15 Vragen van het lid Karimi (GroenLinks) aan de staatssecretaris van Economische Zaken en de minister van Buitenlandse Zaken over recente doorvoer van wapens naar oorlogsgebied Israël. (Ingezonden 28 juli 2006, antwoord 2 augustus 2006).

Waarde en hoeveelheid

De Campagne tegen Wapenhandel heeft er voor gepleit prioriteit te geven aan de gemelde hoeveelheid doorgevoerde wapens boven de financiële waarde ervan. De regering heeft in de eerste serie maandrapportages inderdaad gehoor gegeven aan dit verzoek. Een aantal malen is daarbij wel de Franse slag gebruikt. Gebruikte terminologie als “een zending” handvuurwapens, “kisten” of “kartonnen”, zelfs “10 pallets munitie” is bijzonder onnauwkeurig en zou beter gespecificeerd moeten worden, zeker gezien het feit dat de regering de financiële waarden weglaat. (Zie voor voorbeelden tabellen 2.2 en 2.4). **Het verdient verder aanbeveling om het kaliber van geleverde munitie te vermelden.** Zo maakt het nogal verschil voor de interpretatie of patronen een kaliber hebben van 4,6 mm of 155 mm.

Eindgebruiker

Munitie kan dienen voor navigatie, jacht, sportschutterij en bestemd zijn voor militairen of politie. De transparantie zou daarom aanzienlijk vergroot worden door een exactere eindbestemming te vermelden. Ruim een derde van alle consenten bestaat uit meldingen van een tot vier geweren, soms vergezeld van een paar honderd stuks munitie die naar Tanzania gaan. Het ligt voor de hand er vanuit te gaan dat het jachtgeweren betreft, maar zeker weten doen we dit niet. Een goede beoordeling van een zending valt dus niet te maken. **We pleiten er dan ook voor om in de eindbestemming op te nemen wat voor soort eindgebruiker het betreft: privé-gebruik, industrie, of een politie- of een bepaald krijgsmachtdeel.** Een dergelijke precisering van de eindgebruiker zou ook in de andere rapportages (exportvergunningen voor militaire goederen en dual-use) opgenomen moeten worden. Deze preciezere eindbestemmingen worden namelijk al wel in de jaarrapportages wapenexportbeleid bij de *denial notifications* (afgewezen vergunningaanvragen) gemeld.

Bedrijven

Verder is het onduidelijk waarom *carriers* en verladere niet worden genoemd. De namen van de betreffende bedrijven, en ook van verzenders en ontvangende bedrijven speelden een belangrijke rol in het befaamde ‘Transito’ rapport uit 1994 dat een doorvoeranlyse door douane, ECD en BVD mogelijk moest maken.¹⁶ Waarom kan dit tien jaar later met een sterk gegroeide transparantie niet openbaar worden. Liefst per afzonderlijke levering, maar in ieder geval in de vorm van een lijst van de betrokken bedrijven, met aantal meldingen/consenten waarbij ze betrokken waren in het jaar van rapportage. Bovendien zijn van ‘gewone’ wapenfabrikanten en exporteurs de namen wel terug te vinden in een gids die door Economische Zaken wordt gepubliceerd.¹⁷ **Voor een volwassen transparantie rond wapendoorvoer zouden de namen van deze verladere en vervoerders genoemd moeten worden.**

De waarde van de informatie zou nog vergroot worden door een toevoeging of de wapens met of zonder overlading worden doorgevoerd. Dat kan gemakkelijk naast het opnemen van verschillende vervoersmodaliteiten, zoals auto/schip ook schip/schip, vliegtuig/vliegtuig. Doorvoer met en zonder overlading hebben verschillende kenmerken. Voor doorvoer met overlading bestaan bijvoorbeeld meer controlemogelijkheden, zowel praktisch als juridisch.

Meldingen en consenten

Wat in de maandoverzichten doorvoer het meeste opvalt is het geringe aantal *meldingen* van wapendoorvoer. In het kader van de In- en Uitvoerwet (IUW) worden meldingen gedaan en in het kader van de Wet Wapens en Munitie (WWM) consenten aangevraagd. De wetgeving op het

16 T. Martens en M.C. Arkema (ECD), D.J. van der Graaf (douane), P.R.A.M. Terwindt (BVD), ‘Transito: Rapport inzake een onderzoek naar de doorvoer van wapens via de Nederlandse luchthavens in het algemeen en Schiphol in het bijzonder’, Economische Controle Dienst, 12 maart 1996.

17 <http://www.minez.nl/content.jsp?objectid=144878&rid=147062>

gebied van doorvoer is sinds 2002 aangepast juist goederen die niet onder de WWM maar uitsluitend onder de IUW vallen en snel worden doorgevoerd te kunnen controleren naar aanleiding van een melding. Als een consent moet worden aangevraagd dan volstaat dit tevens als melding. In heel 2005 zijn maar elf specifieke meldingen gedaan. De rest bestaat uit zo'n 1680 consenten die opmerkelijk genoeg sterk overeen komen met de doorgevoerde goederen voordat de wetwijzigingen op doorvoer plaats vond.¹⁸ Het aantal meldingen is zo gering dat het vermoeden rijst dat dit systeem nog niet werkt zoals het zou moeten. Het aantal verwachte meldingen was in 2002 10 à 20 per week, in 2004 nog vier per week.¹⁹ Inmiddels blijkt dit minder dan een per maand te zijn: nog niet een procent van de totaal gemelde wapendoorvoer. Opmerkelijk is dat in vijf gevallen in 2005 gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid een vergunningsprocedure te starten. Van die vijf behoren er drie binnen de elf meldingen en maar twee binnen de overige 1660 doorvoerconsenten. Dat betekent in elk geval dat het controleren van de wapendoorvoer die onder de ad hoc vergunningplicht van de In- en Uitvoerwet valt een zinnige toevoeging is. **Ook daarom blijft het de vraag hoe de scherpe daling van de verwachte ten opzichte van de gemelde doorvoer te verklaren valt.** Dit deel van de meldplicht is pas eind 2004 ingevoerd²⁰ en mogelijk zijn nog niet alle bedrijven van de regeling even goed op de hoogte. Het ligt niet voor de hand dat onderdelen voor grote wapens Nederland zo weinig passeren gezien de relatief grote omvang van de Nederlandse vervoerscentra op wereldschaal.²¹

Transparantie onderzoek

Vrachtauto wordt op vijf verschillende manieren geschreven in de twaalf maandrapportages over 2005 (truck, vrachtauto, vrachtauto en VrachAuto en auto). Als deze gegevens zo zijn aangeleverd door de controlerende korpsen dan kan dit serieuze consequenties hebben voor de controle op doorvoer, aangezien deze uitgaat van een geautomatiseerd risicoanalysesysteem en voor geautomatiseerde controle is **zorgvuldigheid een eerste vereiste**.

In de afgelopen jaren hebben een aantal onderzoeken plaats gevonden met betrekking tot wapendoorvoer. **Het is nuttig dat naast de omvang van de individuele consenten/meldingen ook een regelmatige verslaglegging aan de Kamer verschijnt met een analyse van de opsporing van wapendoorvoer.** Daarin zouden bijvoorbeeld gegevens verwerkt kunnen worden over de scans van containers in Rotterdam, over de route van de containerstromen (naar EU, naar VS en naar landen buiten VS, niet-OESO-landen, etc.), de hoeveelheid tijd die door de verschillende instanties is besteed aan de analyse van en controle op doorvoer. Ook informatie over de carriers, reders en vervoerders en het aantal meldingen dat ze doen, de kwaliteit van de meldingen en een evaluatie van de voortgang van opsporing en risicoanalyse zou daar deel van uit moeten maken.

Ad hoc vergunningsplicht

Opvallend zijn allereerst leveringen die op basis van de ad hoc procedure vergunningsplichtig werden. Dat waren er vijf, waarvan er vier werden geannuleerd en voor een een vergunning werd verstrekt, het gaat hier om de hierboven al beschreven levering van helikopters aan Colombia.

Opvallend is dat de levering van Russische vliegtuigmotoren aan Eritrea werd gestopt, terwijl

18 Cijfers ter vergelijking, zie Martin Broek en Frank Slijper, "Explosieve materie – Nederlandse wapenhandel blootgelegd", *Papieren Tijger* 2003, p. 139-167.

19 Verslag van een algemeen overleg, vastgesteld 20 oktober 2005, Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 30075, nr. 3; Motie van toelichting bij 'Besluit van 19 augustus 2002, houdende de zesentwintigste wijziging van het In- en uitvoerbesluit strategische goederen (wederuitvoer van strategische goederen),' 19 augustus 2002; en Toelichting bij 'Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 29 september 2004, nr. WJZ 4059678. Overgenomen uit Martin Broek, Oxfam Novib, 'Onzichtbare handel; Doorvoer van wapens via Nederland,' mei 2006.

20 Toelichting bij 'Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 29 september 2004, nr. WJZ 4059678.

21 Oxfam Novib/Control Arms, mei 2006, zie p. 25.

eerder in 1999 wel via Nederland tankmotoren naar Eritrea mochten vertrekken, een vergelijkbaar wapenonderdeel dat destijds vanuit Drenthe naar Antwerpen vertrok. Bij twee leveringen betrof het handvuurwapens naar Guatemala vanuit Israël. Leveringen die ook in 1994 al plaatsvonden onder een nog slechtere mensenrechtensituatie, blijkbaar was het in 2005 nog niet tot Israël doorgedrongen dat dit via Nederland niet meer mogelijk was, terwijl het verder opvalt dat juist Israël zich probeert goed aan de Nederlandse regelgeving te houden.²² Tenslotte is er nog een verboden levering van granaatwerpers en mitrailleurs met bestemming Nigeria.

Tabel 2.2: Doorvoermeldingen en toepassing ad hoc vergunningplicht in 2005

Datum aanvraag	Consent nummer	Aantal	Goederen omschrijving	Land van herkomst	Land van bestemming (*)	Ad hoc J/N	VP/AN	Vervoermiddel	Plaats van uitgang
10-02-05	melding	24	Accu's voor MIG vliegtuigen	Rusland	Eritrea	J	AN	Vliegtuig	Schiphol
09-05-05	melding	2	Helikopters in delen Mi-17, retour na reparatie	Rusland	Colombia	J	VP	Schip/auto/Schip	Moerdijk
12-04-05	melding	12	4 Granaatwerpers, 8 mitrailleurs	Singapore	Nigeria	J	AN	Vliegtuig	Schiphol
30-03-05	25570073	600	Pistolen + delen / toebehoren	Israël	Guatemala	J	AN	Schip	Rotterdam
30-03-05	25570081	420	Pistolen + delen / toebehoren	Israël	Guatemala	J	AN	Schip	Rotterdam
18-02-05	melding	77	Pantservoertuigen	Luxemburg	Egypte	N		Schip	Rotterdam
16-11-05	melding	84	colli Communicatie-apparatuur (militair)	VS	Ethiopië	N		Vliegtuig	Schiphol
07-11-05	melding	1	Communicatie centrum + toebehoren	Roemenië	Israël	N		Vliegtuig	Schiphol
27-04-05	melding	25	2 Afwerpbare tanks voor MIG29 + 23 delen	Rusland	Maleisië	N		Vliegtuig	Schiphol
16-03-05	melding	8	MIG-29 motoren	Rusland	Maleisië & V.V.	N		Vliegtuig	Schiphol
12-01-05	melding	56	Vrachtauto's	VS / Luxemburg	Senegal	N		Schip	Amsterdam
01-11-05	melding	6	Trolleys voor geleide-raketten met toebehoren	Rusland	Vietnam	N		Vliegtuig	Schiphol
19-10-05	Melding	200	kg. Explosieven	Duitsland	VS	N		Schip	Rotterdam

Voor een toelichting op de tabel: zie p. 13.

Binnen de overige acht meldingen valt vooral een levering van militaire communicatieapparatuur aan Ethiopië op. Opvallend omdat die vanwege de gespannen situatie tussen Ethiopië en Eritrea niet conform de richtlijnen van de gedragscode wapenuitvoer lijkt,

22 Dr. J.W. Asje van Dijk en Drs. Gabriël A.H.H. de Groot, 'Evaluatie doorvoerregeling militaire goederen; eind rapport', Van de Bunt, Adviseurs voor Organisatie en Beleid, Amsterdam, 25 april 2003, p. 11.

maar kennelijk toch door mag gaan omdat die afkomstig is uit de VS. Leveringen naar Israël zijn elders al besproken. De overige meldingen zijn niet opvallend binnen het gangbare wapenexportbeleid. Al blijft de stroom pantservoertuigen die Egypte via Nederland bereikt een opvallend fenomeen, zeker gezien de mensenrechtensituatie in dit land.²³

Het is, zoals eerder al gesteld, mogelijk dat een melding als consent wordt opgenomen in het overzicht. Opvallend in dit verband is vooral de opgenomen doorvoer naar Ecuador. Dat heeft vermoedelijk te maken met een al lang bestaande scepsis ten opzichte van deze leveringen. In 1996 vroegen de Douane, BVD en ECD zich af waar al de kleine partijen handvuurwapens met bestemming Ecuador nu echt heengingen. “Het zijn toch niet allemaal “proefexemplaren.”²⁴ **Leven de vragen van destijds nog steeds en is dat de reden voor de opvallende aandacht of zijn de vragen beantwoord en is de grote hoeveelheid Ecuador juist een teken van grote medewerking?**

Opvallende consenten

Binnen de overige consenten springen leveringen vanuit Tsjechië eruit. Reden om ze hier onder elkaar te zetten.

Tabel 2.3: **Opvallende consenten wapendoorvoer vanuit Tsjechië**

Datum aanvraag	Aantal	Goederen omschrijving	Land van bestemming (*)	Vervoermiddel	Plaats van uitgang
23-12-05	250.000	Munitie	Bangladesh	Auto/Vliegtuig	Schiphol
04-02-05	240.000	Kogelpatronen in diverse kalibers	Jordanië	Auto/Vliegtuig	Maastricht
29-03-05	430.010	Hagel-/kogelpatronen	Jordanië	Auto/Vliegtuig	Maastricht
30-05-05	455.000	Hagel-/kogelpatronen	Jordanië	Auto/Vliegtuig	Maastricht
25-07-05	455.000	Patronen	Jordanië	Vrachtauto/Vliegtuig	Maastricht-AP
06-09-05	680.000	Munitie	Jordanië	Vliegtuig	Schiphol
01-12-05	295.000	Munitie	Jordanië	Auto/Vliegtuig	Maastricht
06-12-05	5.528	Traangasgranaten	Kazachstan	Vrachtauto/Vliegtuig	Schiphol
06-12-05	69.400	Munitie	Kenia	Auto/Vliegtuig	Schiphol
02-05-05	5.000	Kogelgeweren kal. 7,62x39mm	VS	Schip	Rotterdam
04-11-05	2	Kogelgeweren	Tanzania	Vliegtuig	Schiphol
04-11-05	2	Kogelgeweren	Tanzania	Vliegtuig	Schiphol
10-11-05	2	Kogelgeweren	Tanzania	Vliegtuig	Schiphol

Voor een toelichting op de tabel: zie p. 13.

Op de laatste drie consenten na zijn dit vrijwel allemaal leveringen die lijken te botsen met de Nederlandse uitvoering/interpretatie van het wapenexportbeleid. De leveringen aan Jordanië kunnen allemaal jachtpatronen zijn, maar dit is niet vast te stellen. **Wederom blijkt de kwaliteit van de verstrekte gegevens ontoereikend om de leveringen afdoende te kunnen beoordelen.**

23 <http://www.volkskrantblog.nl/bericht/83504>

24 Hierbij het gehele citaat omdat de huidige situatie op alle terreinen nog steeds vergelijkbaar is: Van Ecuador tenslotte kan worden gezegd, dat verreweg de meeste zendingen door de overheid worden ontvangen (Defensie, politie). Het zijn vaak kleine partijen wapens en vooral munitie. Met name genoemde rechtspersonen zijn de bedrijven van Santiago Valdez en Renata Fregenese de Vaseones, en het bedrijf Ambaseg Cia Ltda. Zee opvallend voor Ecuador is dat de zendingen vaak maar uit één of twee wapens bestaan, afkomstig uit Oostenrijk, België, Engeland, Tsjechië of Zwitserland, en al dan niet bestemd zijn voor de overheid. Het kunnen toch niet allemaal “proefexemplaren zijn? Opgemerkt moet worden dat er ernstige vermoedens zijn dat een aantal landen in Zuid-Amerika, waaronder Bolivia en Ecuador, gebruikt worden als “false enduser country.” Transitio, zie noot 16.

Kazachstan

“Regeringsverzet tegen politieke oppositie legde de basis voor een vijandelijk klimaat aan de vooravond van de presidentsverkiezingen in 2005. Nieuwe wetgeving zogenaamd bedoeld om het verkiezingsproces te hervormen en nationale veiligheid te versterken, leidde tot verdere verzwakking van de burgerlijke en politieke rechten in het land,” zo stelde Human Rights Watch over Kazachstan op haar website.²⁵ Dit weerhield Nederland er niet van in december van dat jaar 5.500 traangasgranaten te laten passeren.²⁶ In november 2006 blijkt dat de OVSE geen besluit kan nemen over het voorzitterschap van Kazachstan in 2009, omdat het land niet democratisch genoeg bevonden wordt.²⁷ Het doorlaten van traangasgranaten naar de Centraalaziatische republiek – bij uitstek bedoeld om protesten tegen de dictatuur de kop in te drukken – botst met alle normen van coherent beleid en verantwoorde exportcontrole.

Kenia

Kenia krijgt bijna 70.000 stuks munitie via Schiphol. “De huidige mensenrechtensituatie in Kenia is er een van weinig serieuze schendingen. Echter, het potentieel voor serieuze problemen in de toekomst is groot, omdat een groot deel van de onderdrukkende staatsmachine uit het tijdperk Moi intact is gebleven. Hoewel de huidige regering een aantal lovenswaardige stappen heeft gezet om de mensenrechten aan te kaarten, laat ze ook geen afdoende beleid zien om regeringinstituten zo te hervormen dat er fundamentele wijzigingen plaats vinden die de buitensporige bevoegdheden van de president en de uitvoerende macht inperken,” alweer volgens Human Rights Watch.²⁸ Het gaat hier niet om een eenduidig slechte mensenrechtensituatie, maar het gevaar dat de zaak uit de hand gaat lopen is reëel.²⁹ De gegevens om te beoordelen of deze levering een negatieve invloed kan hebben op de mensenrechtensituatie ontbreken. Onduidelijk is om wat voor munitie het precies gaat en voor wie die is bestemd.

In de volgende tabel staan de overige meest opvallende leveringen uit de consenten van 2005.

Tabel 2.4: Overige opvallende doorvoer meldingen/consenten

Datum aanvraag	Aantal	Goederen omschrijving	Land van herkomst	Land van bestemming	Vervoer-middel	Plaats van uitgang
09-06-05	20	Machinegeweren	België	Bahrein	Vliegtuig	Maastricht
24-08-05	20	Machinegeweren + toebehoren	België	Maleisië	Vliegtuig	Schiphol
26-08-05	20	Machinegeweren + toebehoren	België	Maleisië	Vliegtuig	Schiphol
04-11-05	1	Zending delen van machinegeweer, kal. 7.6	België	Maleisië	Vliegtuig	Schiphol
16-12-05	84	Patronen kal. 81 + kal. 105 mm	België	Oman	Auto/Schip	Eemshaven
16-09-05	25.000	Patronen	België	Pakistan	Vliegtuig	Schiphol
22-09-05	25.000	Patronen	België	Pakistan	Vliegtuig	Schiphol
27-07-05	100	Pistolen	België	Qatar	Vliegtuig	Maastricht
09-08-05	100	Pistolen	België	Qatar	Vliegtuig	Schiphol
18-05-05	50.000	Patronen kal. 5,7x28	België	Turkije	Vliegtuig	Maastricht
18-03-05	2.000	Oorlogskoppen (rockets with burster)	België	Zuid-Afrika	Auto/Schip	Rotterdam

25 <http://hrw.org/english/docs/2006/01/18/kazakh12287.htm> (op 4 december 2006).

26 Het lijkt mogelijk dat het niet om twee, maar één levering van 5528 traangasgraten gaat. Een antwoord op een vraag hieromtrent was bij het afronden van dit rapport nog niet binnen.

27 'België rondt voorzitterschap OVSE af', De Standaard, 4 december 2006.

28 <http://hrw.org/english/docs/2005/01/13/kenya9831.htm> (op 4 december 2006)

29 The policy, the people, the politics; police accountability in Kenya,' a joint report by the Commonwealth Human Rights Initiative & the Kenya Human Right Commission, 2006.

Tabel 2.4: Overige opvallende doorvoer meldingen/consenten

18-03-05	2.076	2038 Motoren voor geleideraket, 38 oorlogskoppen	België	Zuid-Afrika	Auto/Schip	Rotterdam
18-07-05	500	Rookgasgranaten	China	Duitsland	Schip	Rotterdam
15-07-05	1.992.000	Patronen	China	Duitsland	Schip	Rotterdam
15-07-05	1.000.000	Patronen	China	Duitsland	Schip	Rotterdam
15-07-05	350.000	Patronen	China	Duitsland	Schip	Rotterdam
20-07-05	2.050.000	Patronen	China	Duitsland	Schip/truck	Rotterdam
11-08-05	46	Pistolen en revolver	Filippijnen	Equador & V.V.	Vliegtuig	Schiphol
12-10-05	4.505	Kogelgeweren	Servie/Mont.	VS	Vrachtwagen	Rotterdam
14-10-05	522.500	Munitie	Spanje	Bolivia	Vliegtuig	Schiphol
09-09-05	10.000	Kogelpatronen	Spanje	Peru	Schip	Rotterdam
30-09-05	526.500	Munitie	Spanje	Peru	Vliegtuig	Schiphol
30-08-05	2.376	Cartons munitie	Spanje	Venezuela	Vliegtuig	Schiphol
18-11-05	10.000	Patronen	Spanje	Venezuela	Schip	Rotterdam
16-08-05	1	Systeem voor anti-vliegtuig geleideraket	VK	Maleisië	Schip	Rotterdam
30-08-05	1	zending Munitie	VS	Andorra	Vliegtuig	Schiphol
02-09-05	7.004	Munitie	VS	Jordanië	Vliegtuig	Schiphol
09-09-05	141.000	Munitie	VS	Peru	Schip	Rotterdam
09-09-05	400.000	Munitie	VS	Peru	Schip	Rotterdam
30-09-05	50.000	Kogelpunten	VS	Zuid-Afrika	Vliegtuig	Schiphol
28-01-05	20000	Patronen kal. 20mm	Zwitserland	Saoedi Arabië	Auto/Schip	Rotterdam
17-01-05	80	40 Aandrijvingen geleideraket, 40 ontstekers	Brazilië	België	Schip/vracht Auto	Rotterdam
15-03-05	1.122.000	Munitie	Brazilië	Spanje	Schip	Rotterdam
04-07-05	1.110.000	Patronen	Brazilië	Spanje	Schip	Rotterdam
23-09-05	1.285.000	Kogelpatronen	Brazilië	Spanje	Schip	Rotterdam
29-09-05	1.140.000	Patronen kal. 9mm	Brazilië	Spanje	Schip	Rotterdam
14-12-05	1.140.000	Patronen kal. 9mm	Brazilië	Spanje	Schip	Rotterdam
29-08-05	10	Pallets patronen	Brazilië	VK	Schip	Rotterdam

Voor een toelichting op de tabel: zie p. 13.

In 1994 waren België, Tsjechië, Israël en Oostenrijk opvallende gebruikers van Schiphol.³⁰ In 2005 zijn van deze vier nog steeds drie landen goed vertegenwoordigd als bron van opmerkelijke leveringen. Alleen Oostenrijk komt nauwelijks terug, alleen als land van herkomst voor zendingen van 1 of 2 pistolen naar Ecuador. De doorvoer consenten naar Israël zijn nauwelijks verwerkt in dit rapport, omdat deze in de zomer van 2006 al uitgebreid media-aandacht kregen als gevolg van Kamervragen en in een overzicht van de wapendoorvoer naar Israël.³¹

België

Belgische leveringen bestaan vooral uit kleine partijen handvuurwapens. Een aantal klanten bevindt zich in de Golfstaten: Bahrein, Oman en Qatar. Pakistan is als spanningsgebied ook een

30 Transito,' zie noot 16.

31 Antwoorden door de Minister van Buitenlandse Zaken de antwoorden op de vragen van het lid Karimi (Groen links) over recente doorvoer van wapens naar oorlogsgebied Israël. De vragen werden toegestuurd op 26 juli jl. onder nummer 2050617070. 2 augustus 2006 BEB/HP/6057589 1; en 'meldingen doorvoer van militaire goederen naar Israël in 2005.'

weinig voor de hand liggende bestemming voor leveringen van munitie binnen het Nederlandse wapenexportbeleid. Het zelfde geldt voor een Zwitserse zending munitie aan Saoedi-Arabië.

De munitie naar Turkije is van een speciaal kaliber en geschikt voor de zogenaamde P90 geweren van FN Herstal. Deze geweren zijn in staat vanaf grote afstand kogelwerend materiaal te doorboren. In België bestaat grote zorg om juist deze geweren.³²

Handelspartners

Dat een levering vanuit de Filippijnen naar Ecuador verloopt is een omweg, maar in het internationale verkeer nauwelijks opvallend. Bij wapens uit Servië Montenegro naar de VS is het ook van belang om te weten uit welke bron deze wapens komen. Na de oorlogen in en tussen deelstaten van het voormalige Joegoslavië werden wapenvoorraden opgeslagen en bewaakt door VN troepen. Soms worden daaruit partijen verkocht. Het gaat hier mogelijk om zo'n voorraad. **Mocht dit zo zijn dan zou het goed zijn als dit vastgelegd werd omdat het dan gaat om goederen die onder controle van de internationale gemeenschap staan.**

Dat Spanje nauwe relaties onderhoud met Zuid-Amerika is weinig verrassend. We zien deze relatie ook terug bij de wapendoorvoer via Nederland. De hier opgevoerde voorbeelden betreffen meest munitieleveranties. Overigens is er ook sprake van stromen in omgekeerde richting. Brazilië dat via Nederland munitie naar Spanje, maar ook België en het VK vervoert (zie tabel 2.4).

Concluderend blijken de stromen munitie en handvuurwapens binnen de doorvoer vrij groot te zijn. Nederland speelt daarmee een rol in het internationale probleem van de bestrijding van kleine en lichte wapens. Eveneens moet gesteld worden dat de controle op doorvoer van (onderdelen voor) grote wapensystemen meer aandacht verdient. Hetzij door meer opsporingsinspanningen en verbeterde risicoanalyse, hetzij door een uitleg waarom zo weinig van dit soort goederen zijn weg naar de rest van de wereld vindt via Nederland.

32 www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPubDoc&TID=33605857&LANG=nl, Zie ook: www.senaat.be/www/?MIval=/publications/viewTBlokDoc&DATUM='10/15/1998'&TYP=crabv&VOLG NR=1&LANG=nl

Tabel 2.5: Landen van bestemming en herkomst en vervoersmodaliteiten en plaatsen van uitgang.

meest voorkomende landen van bestemming		meest voorkomende landen van herkomst		Vervoersmodaliteiten en plaatsen van uitgang		
550	Tanzania	642	VS	1394	Vliegtuig	Schiphol
233	VS	174	Spanje	247	Schip	Rotterdam
108	VK	121	Tanzania	34	Auto/Schip	Rotterdam
97	Zuid-Afrika & V.V.	101	Duitsland	12	Auto	Rotterdam
81	Tanzania & V.V.	67	VK	9	Vrachtauto/Schip	Rotterdam
76	Israël	58	Denemarken	8	Vrachtauto	Rotterdam
62	Equador & V.V.	53	Zuid-Afrika	6	Auto/Vliegtuig	Schiphol
48	Duitsland	46	Zweden	5	Schip/Auto	Rotterdam
46	Zuid-Afrika	44	Frankrijk	4	Auto/Vliegtuig	Maastricht
32	Spanje	41	Noorwegen	4	Vliegtuig	Maastricht
26	Canada	37	België	4	Truck	Rotterdam
21	België	31	Italië	4	Vrachtauto/feeder	Rotterdam
20	Kazachstan	31	Oostenrijk	4	Vrachtwagen	Rotterdam
18	Australië	25	Portugal	3	Auto	Onbekend
17	Zimbabwe	23	Hongarije	3	Feeder ³³	Rotterdam
14	Thailand	22	Zwitserland	2	Auto/Schip	Onbekend
13	Namibië	19	Canada	2	Truck/Schip	Rotterdam
13	Italië	16	Finland	2	Vliegtuig/Auto	Schiphol
11	Denemarken	15	Kazachstan	2	Vrachtauto/Vliegtuig	Schiphol
11	Finland	14	Tsjechië	2	Auto/Schip	Venlo
11	Noorwegen	12	Mexico	1	Schip	Amsterdam
9	Portugal	11	Equador	1	Auto	Bad Bentheim
7	Jordanië	9	Polen	1	Auto/Schip	Eemshaven
7	Kenia	9	Roemenië	1	Schip	Eemshaven
7	Tsjechië	8	Rusland	1	Auto/schip/Vliegtuig	Frankfurt
6	Frankrijk	5	Israël	1	Vrachtauto/Vliegtuig	Maastricht-AP
6	Peru	3	Hongkong	1	Schip/auto/Schip	Moerdijk
6	Polen	3	Macao	1	Truck/Schip	Onbekend
6	Zambia & V.V.	3	Namibië	1	Auto/feeder	Rotterdam
6	Zweden	3	Zimbabwe	1	Schip/auto/Spoor	Rotterdam
5	Equador	2	Bulgarije	1	Schip/truck	Rotterdam
5	Estland	2	Indonesië	1	Schip/vrachtAuto	Rotterdam
5	Maleisië	2	Filippijnen	1	Schip+I2	Rotterdam
5	Oostenrijk	2	Luxemburg	1	Spoor/Schip	Rotterdam
5	Turkije	2	Turkije	1	Schip	Schiphol
4	Ierland	1	Iran	1	Truck	Schiphol
4	Qatar	1	Griekenland	1	Vliegtuig/Schip	Schiphol

33 Veel van de wereldwijd opererende containerlijndiensten doen met hun schepen slechts een beperkt aantal Europese havens aan. Rotterdam is er daar één van, vaak als eerste en/of laatste aanloophaven in Europa. Vanuit de haven distribueren zogeheten 'feeders' de containers over zee naar kleinere havens.

3. Dual-Use

Naast militaire goederen vallen ook zogenaamde dual-use goederen onder de exportvergunningsplicht.³⁴ Bij deze goederen, met zowel civiele als militaire toepassingen, kan gedacht worden aan chemicaliën, die naast onverdachte civiele toepassingen ook als grondstof voor gifgas kunnen dienen, maar bijvoorbeeld ook aan nachtzichtapparatuur die ondanks een primaire militaire toepassing op de civiele markt verkrijgbaar is.

Mede op aandringen van enkele Tweede Kamerfracties en Campagne tegen Wapenhandel zijn met ingang van 2005 overzichten van dual-use exportvergunningen op de website van Economische Zaken geplaatst. Openbaarheid van deze exportvergunningen is om twee redenen van belang. Een deel van de vergunningen is bestemd voor militair gebruik, vooral vergunningen voor de export van nachtzichtapparatuur. Een ander deel van de vergunningen is voor goederen die naast civiele toepassingen gebruikt kan worden voor programma's voor massavernietigingswapens, in dit geval vooral nucleaire goederen en chemicaliën. De huidige rapportage biedt inzicht in deze belangrijke, maar onderbelichte categorie (potentieel) militair gerelateerde exporten.

Belangrijke tekortkoming in de huidige manier van rapporteren is dat in veel gevallen uit het opgegeven eindgebruik onduidelijk is of dat civiel of militair (dan wel voor politie of veiligheidsdiensten) is, terwijl juist dat onderscheid cruciaal is in de beoordeling van de dual-use exportvergunningen (zie ook tabel 3.1). Zo is de grootste verstrekte vergunning (ter waarde van ruim 4,5 miljard euro!) voor "diverse onderdelen voor wafersteppers", met opgegeven gebruik "Diversen", geldig voor de gehele wereld behalve "gevoelige landen". Ook vergunningen voor "apparatuur voor informatiebeveiliging" met als opgegeven gebruik "informatiebeveiliging" geven geen houvast. Zijn die voor militairen, inlichtingendiensten of bedrijfsleven? **Andere vergunningen met hoge waarde zijn voor uraniumhexafluoride en gascentrifuges, met bestemmingen Zuid-Korea, Duitsland en het VK. De overzichten maken niet expliciet dat in alle gevallen het nucleaire gebruik civiel is.** Juist Zuid-Korea kwam in 2004 in het nieuws vanwege verzwegen experimenten met nucleaire splijtstof.³⁵

Een ander voorbeeld van onduidelijkheid over civiel dan wel militair gebruik is een vergunning ter waarde van anderhalf miljoen euro voor de export naar China van draaibanken en freesmachines voor de vervaardiging van scheepsassen, -schroeven etc.³⁶ Is het bij Economische Zaken bekend of de desbetreffende scheeps(onderdelen)bouwer aan militaire opdrachten werkt? Zo ja, zijn er restricties gesteld ten aanzien van gebruik voor militaire doeleinden?

Gegeven het wapenexportbeleid met betrekking tot China lijkt dat van belang, ook al zou volgens *de letter* van het EU-embargo genoemde apparatuur wel uitgevoerd mogen worden vanwege het dual-use karakter.

Voor drie vergunningen van in totaal ruim vier miljoen euro voor de export van dual-use grafiet naar India staat gebruik in hoogovens opgegeven.³⁷ Uit de gegevens wordt niet duidelijk of nucleair gebruik uitgesloten kan worden en welke waarborgen daarvoor bestaan. De vergunningsplicht geldt namelijk juist voor grafiet dat aan bepaalde specificaties voldoet die gebruik in kernreactoren mogelijk maken.³⁸ Wel is bekend dat Nederland juist waar

34 Opvallend genoeg vallen ze echter buiten de meld- en vergunningsplicht regelingen ten aanzien van doorvoer. Dat doorvoer van dual use geregeld wordt binnen EU-verband kan hierbij een factor zijn.

35 "S.Korea Says Did Scientific Plutonium Test in 1982", Reuters, 9 september 2004; Peter Grier en Faye Bowers, "New cracks in nuclear containment", Christian Science Monitor, 15 september 2004.

36 Nummer 25489829 van 22 februari.

37 Resp. 25321693 (22 maart), 25841301 (11 augustus) en 26016932 (21 september).

38 Categorie OC004 van het Handboek Strategische Goederen vermeldt die specificaties.

het gaat om de uitvoer van grafiet buitengewoon strenge eisen stelt aan exporteurs, waardoor ook grafiet dat formeel niet onder de vergunningsplicht valt daaraan onderworpen wordt, en bij de toekenning rekening gehouden wordt met de bestemming.³⁹ In het geval van India zou bijvoorbeeld een rol moeten spelen dat het kernmacht is en geen lid van het Non-proliferatieverdrag. Enkele jaren terug ontstond al eens commotie naar aanleiding van vergunningen voor de export van grafiet naar zowel India als Pakistan; het bleek daarbij te gaan om zogeheten atoomabsorptiespectrometers. Toen werden ondermeer de kleine hoeveelheid grafiet en de chemische analyse waarvoor het bestemd was genoemd als redenen waarom nucleair gebruik uitgesloten moest worden. Gezien de bedragen waar het nu om gaat, lijkt het om aanzienlijk grotere hoeveelheden te gaan. Een meer verhelderende omschrijving is daarom minimaal gewenst.

Voor een aantal van de grote vergunningen ontbreekt de bijbehorende code uit het Handboek Strategische Goederen. Het is niet duidelijk of deze vergunningen formeel buiten de vergunningsplicht vallen en 'voor de zekerheid' door exporteurs zijn aangevraagd om mogelijke problemen bij de douane te voorkomen, of dat daarvoor andere redenen bestaan.

Tabel 3.1: Grootste dual-use exportvergunningen 2005
(‘definitieve’, nieuwe vergunningen vanaf 5 miljoen euro)

Datum toekenning	Vergunningsnummer	Omschrijving	Opgegeven gebruik	Eindbestemming	Herkomst	Vergunningswaarde
26-4-05	25579275	Diverse onderdelen voor wafersteppers	Diversen (zie toelichting)	Wereld muv gevoelige landen (gl)	Nederland	4.585.697.757
18-4-05	25599381	Diverse goederen	Diversen (zie toelichting)	Wereld muv gl	Niet nader bepaald (nbn)	350.000.000
30-6-05	25679210	Diverse goederen	Diversen (zie toelichting)	Wereld muv gl	nbn	350.000.000
7-6-05	25691881	Uraniumhexafluoride	Actieve veredeling	Zuid-Korea	Nederland	104.738.753
11-2-05	25458192	Apparatuur voor informatiebeveiliging	Informatiebeveiliging	Wereld muv gl	VS	100.000.000
3-3-05	25515161	Apparatuur voor informatiebeveiliging	Informatiebeveiliging	Wereld muv gl	nbn	100.000.000
12-8-05	25934431	Ultra gascentrifuges	Uraniumverrijking	Duitsland	Nederland	85.383.279
29-9-05	26073782	Ultra gascentrifuges	Uraniumverrijking	Verenigd Koninkrijk	Nederland	85.383.279
25-2-05	25497589	Productieapparatuur	Vervaardiging van halfgeleidermaterialen	Taiwan	Onbekend	38.415.457
4-2-05	25436377	Ultra gascentrifuges	Uraniumverrijking	Duitsland	Onbekend	37.617.013
15-9-05	26022169	Diverse test- en meetapparatuur en -software	Testen en meten (zie toelichting)	Wereld muv gl	nbn	13.500.000
16-12-05	26193095	Diverse elektronica	Diversen (zie toelichting)	Wereld muv gl	nbn	13.500.000
30-6-05	25679202	5A3 AD converters	Diversen (zie toelichting)	China	nbn	10.000.000
24-2-05	25497600	Productieapparatuur	Vervaardiging van halfgeleidermaterialen	Israël	Onbekend	6.192.984

39 Brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, 19 januari 2001, 22054 nr. 54.

Nachtzichtapparatuur

Veel van de militair gerelateerde dual-use vergunningen zijn voor zogenaamde beeldversterkerbuizen, het 'hart' van nachtkijkers die gebruik maken van restlicht (zoals maan- of kunstlicht) om in het donker te kunnen zien.⁴⁰ Nederland's enig bekende fabrikant van beeldversterkerbuizen voor de militaire markt is Photonis-DEP. De oud-dochter van Delft Instruments werd in 2005 overgenomen door het Franse Photonis.

Hoewel de gehanteerde term "tweede generatie beeldversterkerbuizen" de indruk kan geven dat het hier om verouderde technologie gaat, is dat allerminst het geval. Ook de nieuwste typen beeldversterkerbuizen zoals die door Photonis-DEP op de markt worden gebracht vallen onder deze titel, die vooral technisch en niet zozeer kwalitatief van aard is.⁴¹ Zo valt ten onrechte een groot deel van de Nederlandse wapenexport niet alleen buiten de officiële wapenexportcijfers, ook wordt die aan een lagere exporttoets, die voor zgn. conventionele dual-use geldt, onderworpen.

Belangrijke afzetmarkten buiten Europa zijn ondermeer Thailand, China, Singapore, Zuid-Korea, Israël, India en Pakistan.

Al sinds de jaren '70 is **China** een goede klant van nachtzichtapparatuur van DEP; in 2001 kocht het nog een complete productielijn van DEP.⁴² **In 2005 werden exportvergunningen voor de definitieve uitvoer van beeldversterkerbuizen naar China afgegeven met een totaalwaarde van 4,1 miljoen euro.** Bij een aantal grote vergunningen wordt het eindgebruik omschreven als "surveillance- en beveiligingsdoeleinden" voor de Olympische Spelen van 2008, vliegvelden of werven. **Twee grote vergunningen noemen de Chinese politie als bestemming. Dat laatste is opvallend omdat eind december 2004 nog een vergunning voor beeldversterkerbuizen voor diezelfde politie werd afgewezen op basis van het mensenrechtencriterium. De vraag is welke ontwikkeling ervoor heeft gezorgd dat dit in 2005 niet langer problematisch geacht wordt.** Sinds het bloedig neerslaan van studentenprotesten in 1989 is een EU wapenembargo tegen China van kracht. Het biedt echter ruimte voor exporten van dual-use apparatuur. Bij een ander embargo – tegen Myanmar – deelt de EU beeldversterkerbuizen overigens in bij goederen die "voor binnenlandse repressie of terrorisme" kunnen worden gebruikt.

Overigens waren vorig jaar 14 van de 15 afgewezen vergunningsaanvragen⁴³ aanvragen voor tweede generatie beeldversterkerbuizen voor leger en politie van allerhande ex-Sovjet republieken, Iran, Soedan, Colombia en India. Dat laatste land krijgt weer wel toegang tot die optische apparatuur als dat voor de luchtmacht is bestemd; datzelfde geldt voor buurland en aartsrivaal Pakistan. Vergunningen voor beide landen waren in 2005 goed voor resp. 365.000 en 290.000 euro. Het leeuwendeel van die vergunningen is voor de luchtmacht van beide landen. **Zo draagt Nederlandse wapenhandel er aan bij dat in geval van oorlog India en Pakistan elkaar 's nachts vanuit de lucht goed onder vuur kunnen nemen; dat strookt uiteraard niet met een verantwoord wapenexportbeleid.**

Israël is in 2005 vooral tussenstop, mogelijk voor assemblage. Nederlandse beeldversterkerbuizen gaan in grote hoeveelheden via Israël naar de krijgsmachten van ondermeer Macedonië, India en Singapore. **Ongeveer 25.000 euro is mogelijk voor militair gebruik in Israël.**

40 In tegenstelling tot infrarood kijkers, die van warmteverschillen gebruik maken om in het donker te kunnen zien.

41 Zie bijvoorbeeld Mark Hewish, "Image is everything", Jane's International Defence Review, mei 2002: "As representatives of non-US companies such as Delft Electronic Products (DEP) in the Netherlands repeatedly point out, though, 'generations' categorizes tubes according to how they are made rather than perform."

42 Meer over DEP en China: zie Martin Broek en Frank Slijper, "Explosieve materie – Nederlandse wapenhandel blootgelegd", Papieren Tijger 2003, p. 110-112.

43 Voor het merendeel zgn. sondages of proefaanvragen.

Tenslotte valt op dat grote vergunningen voor civiel of beveiligingsgebruik worden afgegeven op vanwege de mensenrechtensituatie of interne spanningen en conflicten gevoelige bestemmingen. Naast eerdergenoemde miljoenenorders uit China geldt dat ook voor Rusland, dat voor 767.000 euro beeldversterkerbuizen koopt, voor het merendeel voor jachtdoeleinden. Het Nederlandse beleid om eindgebruik slechts in sporadische gevallen na te trekken doet de vraag rijzen welke garantie Nederland heeft dat deze nachtzichtapparatuur niet opduikt in bijvoorbeeld Tsjetsjenië, of naar derde landen verdwijnt.

Tabel 3.2: Grootste exportvergunningen voor dual-use optische apparatuur*) 2005 ('definitieve', nieuwe vergunningen vanaf 100.000 euro)

Datum toekenning	Vergunningsnummer	Opgegeven gebruik	Eindbestemming	Herkomst	Vergunningswaarde
11-11-05	26130522	Tbv militair gebruik	Thailand	Nederland	1370000
24-11-05	26137268	Tbv militair gebruik	Nederland via Israël	Nederland	1301850
14-11-05	25899385	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (Olympische Spelen 2008)	China	Nederland	1060000
17-11-05	26129710	Nachtzichtsysteem	Roemenië	Nederland	667350
13-01-05	25008529	Nachtzichtsysteem Tbv politie	China	Nederland	560.000
10-10-05	26087708	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (Olympische Spelen 2008)	China	Nederland	530.000
10-10-05	26087716	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven)	China	Nederland	467.600
01-11-05	25899377	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven)	China	Nederland	467600
17-11-05	26081955	Tbv militair gebruik (luchtmacht)	Pakistan	Nederland	290000
14-1-05	24966038	Nachtzichtsysteem Tbv politie	China via Hongkong	Nederland	252.780
01-11-05	26107741	Nachtzichtsysteem	Singapore via Israël	Nederland	230000
18-11-05	26136695	Tbv de jacht	Rusland	Nederland	200000
09-12-05	26180406	Tbv de jacht	Rusland	Onbekend	200000
15-3-05	25535685	Tbv militair gebruik (luchtmacht)	India via Singapore	Nederland	170.909
01-2-05	25137639	Tbv militair gebruik (luchtmacht)	India via Singapore	Nederland	160.639
09-8-05	25901177	Tbv militair gebruik	Zuid-Korea	Nederland	156.200
13-4-05	25589351	Nachtzichtsysteem	Frankrijk via Israël	Nederland	152.975
26-5-05	25667875	Nachtzichtsysteem Tbv civiel gebruik	Rusland	Nederland	150.000
19-7-05	25826434	Tbv militair gebruik	Singapore	Nederland	142.619
09-3-05	25522222	Tbv militair gebruik	Zuid-Afrika	Nederland	140.980
20-5-05	25654471	Tbv militair gebruik	Singapore	Nederland	137.930
14-9-05	26044111	Tbv militair gebruik	Zuid-Korea	Onbekend	129.487
07-9-05	26018137	Nachtzichtsysteem	Oostenrijk via Israël	Nederland	113.620
14-11-05	26137470	Nachtzichtsysteem	Oostenrijk via Israël	Nederland	113.620

*) Omschrijving luidt in alle gevallen: "(tweede generatie) beeldversterkerbuizen"

Chemicaliën

Nederland kent een levendige handel in chemicaliën. Een deel daarvan is vergunningsplichtig vanwege mogelijk gebruik in de productie van chemische wapens. De wortels van die vergunningsplicht liggen in de jaren tachtig van de vorige eeuw toen bleek dat Nederlandse bedrijven gifgasgrondstoffen leverden aan het regime van Saddam Hoessein. In de jaren daarna is de lijst verder uitgebreid en bevat nu ruim 50 stoffen.

Niet onomstreden, maar (nog) niet verboden, is de uitvoer van die stoffen naar landen die het Chemische Wapenverdrag (CWC) niet hebben geratificeerd.⁴⁴ Niettemin verleent Den Haag nog altijd toestemming voor de uitvoer van gifgasgrondstoffen naar niet-verdragsstaten. Taiwan en Israël zijn de belangrijkste voorbeelden; van laatstgenoemde wordt vrij algemeen aangenomen dat het een chemisch wapenprogramma heeft.⁴⁵ Omdat het zegt te beschikken over een deugdelijke controle vooraf op het eindgebruik staat Nederland de export niettemin gewoon toe.

Iran, dat ondanks vermoedens van een chemisch wapenprogramma wel CWC-lid is, staat in de VS op de lijst van verboden bestemmingen voor dual-use chemicaliën. Om die reden heeft het recent een Indiaas bedrijf gestraft vanwege handel daarin.⁴⁶ De Nederlandse overheid staat export wel toe, met het risico op Amerikaanse sancties kennelijk voor rekening van de exporteur. **In 2005 kregen twee orders uit Iran groen licht van Den Haag: voor dimethylamine en een reactorvat voor de chemische industrie.⁴⁷** Als gebruik is voor de dimethylamine opgegeven de “vervaardiging van herbiciden”. Niet alleen zijn herbiciden zelf veelvuldig gebruikt als wapen – denk aan de Amerikaanse bombardementen met Agent Orange in Vietnam -, dimethylamine is tevens grondstof voor zenuwgas Tabun. In het geval van Irak werd in de jaren '80 ook altijd gezegd dat aangekochte chemicaliën voor dergelijke civiele doeleinden bestemd waren. **Het is dan ook de vraag welke garanties Nederland bezit die gebruik voor chemische wapens onmogelijk maakt.**

44 Het OPCW, de verdragsorganisatie van het CWC, zou graag uitbreiding zien van het verbod op handel in zogenaamde lijst 3 gifgasgrondstoffen aan niet-partnerlanden. Alle in de tabel weergegeven chemicaliën m.u.v. natriumcyanide en waterstoffluoride (van de lichtere categorie zgn. Australië groep chemicaliën) behoren hiertoe.

45 Zie: Martin Broek en Frank Slijper, “Explosieve materie – Nederlandse wapenhandel blootgelegd” (Papieren Tijger, 2003), p. 100-102.

46 “U.S. Sanctions Seven Firms for Iran Trade”, Reuters, 4 augustus 2006.

47 Resp. vergunningnummer 26098971 (8 november 2005) en 25000749 (13 januari 2005). Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Dimethylamine>.

Tabel 3.3: Grootste exportvergunningen voor chemicaliën naar niet-CWC landen

('definitieve', nieuwe vergunningen)

Datum toekenning	Vergunningsnummer	Omschrijving	Opgegeven gebruik	Eindbestemming	Herkomst	Vergunningswaarde
07-07-05	25683447	Triëthanolamine	Tbv de olie-industrie	Congo (Republiek) ⁴⁸	Onbekend	27.732
29-09-05	25943740	Triëthanolamine	Afzet binnen land van bestemming	Dominicaanse Republiek	Onbekend	25199
01-02-05	25419855	Fosforpentasulfide	Vervaardiging van pesticiden	Egypte	Duitsland	74178
19-04-05	25573706	Fosforpentasulfide	Vervaardiging van pesticiden	Egypte	Duitsland	217840
07-07-05	25669770	Methyldiëthanolamine	Tbv de olie-industrie	Egypte	Onbekend	138658
21-01-05	25334140	Fosforoxychloride	Vervaardiging van geur- en smaakstoffen	Israël	Duitsland	380000
25-01-05	25348923	Waterstoffluoride	Vervaardiging van microchips	Israël	Onbekend	38621
24-03-05	25559088	Dimethylamine	Vervaardiging van herbiciden	Israël	Onbekend	218604
15-04-05	25444574	Triëthanolamine	Vervaardiging van reinigingsmiddelen	Israël	Onbekend	202500
30-05-05	25676017	Methyldiëthanolamine	Tbv de olie-industrie	Israël	Onbekend	11034
07-10-05	26073561	Fosforoxychloride	Vervaardiging van geur- en smaakstoffen	Israël	Duitsland	19912
06-01-05	24986934	Natriumcyanide	Tbv de galvano-industrie	Libanon	Onbekend	5952
11-02-05	25464966	Fosfortrichloride	Tbv de kunststofindustrie	Taiwan	Duitsland	203550
16-03-05	25541235	Fosfortrichloride	Vervaardiging van (vloeibare) fosfiet anti-oxidanten	Taiwan	Onbekend	35264
15-04-05	25504682	Fosfortrichloride	Vervaardiging van brandvertragers	Taiwan	Duitsland	924864
15-04-05	25504690	Fosfortrichloride	Vervaardiging van brandvertragers	Taiwan	Duitsland	336314
04-05-05	25635647	Fosforpentachloride	Vervaardiging van batterijvloeistof	Taiwan	Onbekend	200091
14-07-05	25795520	Fosforoxychloride	Vervaardiging van brandvertragers	Taiwan	Duitsland	1402500
04-08-05	25884647	Fosforoxychloride	Vervaardiging van brandvertragers	Taiwan	Onbekend	535889
04-08-05	25884663	Fosfortrichloride	Vervaardiging van anti-oxidanten en thermische stabilisatoren	Taiwan	Onbekend	163915
09-08-05	25912438	Fosfortrichloride	Tbv de kunststofindustrie	Taiwan	Onbekend	900000
09-08-05	25912446	Fosfortrichloride	Tbv de kunststofindustrie	Taiwan	Onbekend	42150
09-11-05	25934415	Fosfortrichloride	Vervaardiging van anti-oxidanten en thermische stabilisatoren	Taiwan	Duitsland	409000
12-12-05	26178290	Fosfortrichloride	Vervaardiging van brandvertragers	Taiwan	Duitsland	177944

48 Congo ratificeerde op 12 oktober 2005 het chemische wapenverdrag.

4. Internationale defensiematerieelprojecten

Samen met de verkoop van de wapenelektronica van Thales Nederland en het afgestoten defensiematerieel, is de export van onderdelen voor in het buitenland geassembleerde wapensystemen de belangrijkste stroom militaire exporten. De grootste vergunningen op dit gebied zijn in 2005 afgegeven voor onderdelen van NH-90 transporthelikopters, Apache gevechtshelikopters, luchtdoelraketten, F-16 jachtvliegtuigen, Leopard tanks en Fennek pantservoertuigen (zie ook tabel 1.4). **Hoewel in veel gevallen wapensystemen met naam en toenaam worden opgegeven, zijn er helaas ook nog tal van vergunningen waarbij dat onduidelijk blijft. Het zou goed zijn als dat consequenter, d.w.z. Vollediger, wordt gerapporteerd.**

De NH-90 is momenteel in productie voor zowel de Europese productiepartners Nederland, Duitsland, Frankrijk, Italië en Portugal, als buitenstaanders Finland, Noorwegen, Zweden, Griekenland, Oman, Australië en Nieuw-Zeeland. Een order uit Saoedi-Arabië staat op stapel.⁴⁹ Nederlandse bedrijven, waaronder Stork, leveren in dat kader ondermeer landingsgestellen, brandstof- en cockpitpanelen. In 2005 werden voor een bedrag van in totaal bijna 73 miljoen euro negen NH-90 exportvergunningen verstrekt.

Ruim tien jaar na de aankoop door Nederland van de Apache zorgt de productie van componenten daarvoor door Nederlandse bedrijven nog altijd voor een flinke stroom exportorders, in 2005 goed voor in totaal 36 miljoen euro aan niet nader gespecificeerde onderdelen.⁵⁰ Naast een grote order van het Amerikaanse leger die fabrikant Boeing afwerkt, is de productie ook op de export gericht. **Momenteel lopen nieuwbouw- en moderniseringsprogramma's voor bestellingen uit Israël, Japan, Koeweit en Singapore. Geen van die bestemmingen is echter terug te vinden in de exportvergunningenoverzichten. Onduidelijk is of die bestemmingen niet door Nederlandse bedrijven worden bediend, of dat de vergunningsaanvraag op de VS geen informatie over mogelijke derde eindbestemmingslanden meldt.**

Zeker in het geval van samenwerkingsovereenkomsten met Amerikaanse wapenfabrikanten wordt doorgaans alleen dat land als bestemming gemeld – ook als duidelijk is dat de uiteindelijke bestemming een andere zal zijn. Een van de schaarse uitzonderingen op die regel is een vergunning voor bij Stork geproduceerde **lanceerinrichtingen voor luchtdoelraketten** (waarschijnlijk de PAC-3 Patriot), die via de VS naar Zuid-Korea gaan.⁵¹

Bij de F-16 valt goed te zien dat waar nieuwe vergunningen vrijwel altijd de VS als bestemming noemen, een groot aantal 'tijdelijke' vergunningen juist voor derde landen zijn, bijvoorbeeld voor reparaties aan F-16 onderdelen. Dat kunnen overigens delen zijn van zowel Nederlandse als Amerikaanse makelij.⁵² In 2005 gingen F-16 onderdelen vanuit Nederland retour naar Pakistan.⁵³ De uitzondering die de regel bevestigt is een nieuwe vergunning van 137 duizend euro voor Amerikaanse F-16 onderdelen die vanuit Nederland naar Pakistan vertrekt; aansluitend op het nieuwe Amerikaanse beleid Pakistan weer F-16s te leveren alsook oude toestellen te willen reviseren. Voor Indonesië worden ondermeer F-16 motordelen gerepareerd⁵⁴

49 J.A.C. Lewis en Robin Hughes, "France pushes forward on Saudi requirements", Jane's Defence Weekly, 2 augustus 2006.

50 Te weten vergunningen 25610474 (26 april), 25709098 (9 juni) en 26197082 (21 december).

51 Vergunning 255556534 van 25 april 2005 t.w.v. 1,2 miljoen euro.

52 Vooral rond Schiphol zitten een aantal onderhoudsfilialen van Amerikaanse bedrijven.

53 Deze 5 (4 tijdelijke, 1 nieuwe) vergunningen lopen overigens allemaal via de Verenigde Arabische Emiraten.

54 Vergunningen 25867378 (1 september 2005), 26088186 (28 oktober) en 26089921 (14 november).

en voor Thailand worden 8 tijdelijke F-16 gerelateerde vergunningen afgegeven.

In exportwaarde uitgedrukt zijn juist de nieuwe F-16 vergunningen van belang, in totaal met een waarde van minimaal 15,9 miljoen euro. In het oog springen daarbij een vergunning t.w.v. 8,2 miljoen euro voor computermodule voor de F-16 en een 3 miljoen voor niet nader gespecificeerde delen – beide vergunningen voor Nederlandse fabrikaten. Ook is er een vergunning van 4 miljoen euro voor F-16 staartstukken van Deense makelij die vanuit Nederland via Israël naar de VS vliegen.⁵⁵

Naar onze oosterburen gaat een zeker niet minder onaanzienlijke stroom onderdelen voor daar te assembleren wapensystemen. In veel gevallen gaat het om rollend materieel: **Fennek** pantservoertuigen (ruim 30 vergunningen, allen kleiner dan een miljoen euro) en **Leopard 2** tanks (ruim 80 vergunningen, meest gering in omvang, altijd minder dan een miljoen euro waard). Van de Fennek is bekend dat Turkije daarvoor interesse heeft, hoewel nog geen orders zijn getekend. Van de Leopard-orders voor de Nederlandse industrie gaan vermoedelijk delen ter vervanging naar Duitse tanks, alsook delen naar klanten als Denemarken, Spanje en Griekenland. Deels zijn die bestemmingen ook gerapporteerd. Overigens heeft Turkije na jarenlang gesteggel binnen de Duitse regering eind 2005 groen licht gekregen voor de overname van 298 Duitse Leopard 2 tanks. Nog los van de daarin verwerkte Nederlandse delen, mag de komende jaren ook uit die hoek de nodige vraag voor Nederlandse reserve-/vervangingsonderdelen verwacht worden.

vertegenwoordigen een gezamenlijke waarde van ruim 1,8 miljoen euro.

55 Vergunning 25339053 van 6 januari 2005.

5. Overige opmerkelijke export

Clusterwapens

Al jaren strijdt een brede internationale coalitie van NGO's⁵⁶ voor een moratorium op de productie en het gebruik van en de handel in clusterbommen die, net als landmijnen, nog jaren na conflicten zonder aanschijn des persoons talloze burgerslachtoffers veroorzaken. Inmiddels hebben 24 regeringen opgeroepen tot nieuwe wetgeving.⁵⁷ Nederland is opvallende afwezige in dat gezelschap. Op een bijeenkomst in Den Haag oktober jl. spraken PvdA, SP, GroenLinks en D66 zich ondubbelzinnig uit vóór verscherpte wetgeving.

Opvallend in positieve zin is een exportvergunning voor de demilitarisatie van clustermunities. Nederland gaf op 28 juni 2005 toestemming voor de uitvoer van M26 raketten met een waarde van bijna 5,5 miljoen euro. De route loopt via Duitsland (ontmanteling) naar Italië (gedeeltelijke vernietiging); bruikbare stoffen krijgen waar zinvol een civiel tweede leven.⁵⁸ De M26 is een uit 644 zgn. dual-purpose (d.w.z. tegen zowel mens als materieel gerichte) 'submunities' bestaande ongeleide raket voor het Multiple Launch Rocket System (MLRS).⁵⁹ Op Kamervragen van Krista van Velzen (SP) antwoordde staatssecretaris Van der Knaap in oktober 2005 dat er "geen markt" is voor de ongeveer 16.000 resterende M-26 raketten en dat begonnen is met de vernietiging van de helft van de Nederlandse voorraad; de rest zal "na verloop van tijd" volgen.⁶⁰

Ook werd in die antwoorden al melding gemaakt van onderhandelingen met een EU-lidstaat over de overname van MLRS systemen. **Het blijkt Finland - de enige EU-lidstaat die het landmijnenverdrag niet heeft getekend - te zijn dat twee complete MLRS systemen voor 30 miljoen euro overneemt.⁶¹ De verkoop is inclusief ongeveer 400 M-26 raketten, waarvan dertig bestemd voor het testen van de systemen; de overige zullen worden omgebouwd voor trainingsdoeleinden. Of en uit welke bron Finland 'scherpe' M-26 raketten gaat kopen is niet bekend.**

Naar verluidt noemden Iraakse soldaten de - zowel in 1991 als 2003 - veelvuldig door de Amerikanen tegen hen ingezette M26 raketten een 'regen van staal'. Volgens mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch heeft Israël de raketten nog pas in Libanon ingezet.⁶² **Op de vraag van de SP-fractie, naar aanleiding van berichten over nieuwe Israëliëse bestellingen voor M26 raketten met clustermunities in de VS, of die mogelijk via Schiphol worden doorgevoerd, antwoordde de regering begin september dat zij "vooralsnog niet over aanwijzingen" in die richting beschikt.⁶³**

56 Cluster Munition Coalition, waarin meer dan 150 leden, waaronder Amnesty International en Human Rights Watch verenigd zijn; zie <http://www.stopclustermunitions.org>.

57 "18 landen willen nieuwe wetgeving dodelijke clusterwapens, Nederland zwijgt", Persbericht Pax Christi en anderen, 10 november 2006. Op 15 november zijn dat er al 24 - excl. België en Noorwegen, die al maatregelen genomen hebben (correspondentie met Pax Christi Nederland, 15 november 2006).

58 Vergunning 25749472; aanvullende correspondentie met Economische Zaken, 15 september 2006.

59 Zie ook: <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/land/m26.htm> en <http://www.lockheedmartin.com/wms/findPage.do?dsp=fec&ci=11307&rsbci=13073&fti=0&ti=0&sc=400>.

60 Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, Aanhangsel nr. 109, 6 oktober 2005.

61 "Finland neem MLRS batterijen over", 13 januari 2006, op: http://www.mindef.nl/actueel/nieuws/2006/01/20060113_finland.aspx

62 <http://www.hrw.org/english/docs/2006/08/11/israb13974.htm> en <https://hrw.org/english/docs/2006/08/18/global14050.htm>

63 Beantwoording, Kamervragen Van Bommel en Van Velzen (SP), 6 september 2006; zie: <http://www.minbuza.nl/nl/actueel/brievenparlement,2006/09/Beantwoording-vragen-over-de-bestelling-van-cluste.html>.

Kleine wapens

Verder geeft Nederland een groot aantal vergunningen af die gerelateerd zijn aan handvuurwapens. Het gaat daarbij zowel om – soms aanzienlijke hoeveelheden - vuurwapens en munitie zelf alsook onderdelen daarvoor, zoals kogelpunten, hulzen en vizierdelen. Vergunningen boven de 5.000 euro gaan in alle gevallen naar EU en NAVO landen, plus Zwitserland.

Toxische stoffen

Ook in 2005 is weer een serie vergunningen verstrekt voor de uitvoer van “toxische stoffen” voor “onderzoek naar bescherming” - 16 maal voor Duitsland en 8 maal voor Japan. Geen van de vergunningen specificeert om welke stoffen het gaat. Dergelijke exporten zijn toegestaan onder het chemische wapenverdrag (CWC), mits aangemeld. Vermoedelijk komen de stoffen van het Prins Maurits laboratorium (PML) van TNO, dat voor onderzoek over gifgasmonsters beschikt.

Gegeven het feit dat dit geen tijdelijke vergunningen zijn en vergelijkbare exporten vaker plaatsvinden, is het interessant te weten of PML over dermate grote voorraden beschikt dat deze exporten slechts een fractie daarvan uitmaken, of dat ter aanvulling steeds nieuw gifgas materiaal wordt aangemaakt.

Overig

In de categorie rariteiten tenslotte vallen een vergunning voor een “onbruikbaar” gietijzeren VOC-kanon voor Nieuw-Zeeland en een Britse tank uit de Tweede Wereldoorlog met “incompleet gedeactiveerd 76mm kanon” die retour afzender gaat.⁶⁴

64 Resp. vergunningen 25430182 van 9 februari en 26155629 van 30 november.

6. Wapenexporten per land

Met een aantal conflictgebieden en staten met een zorgwekkende mensenrechtensituatie als cliëntèle van Nederlands wapentuig verdienen die orders nadere beschouwing. Datzelfde geldt voor de uitvoer naar een aantal landen met relatief hoge defensie-uitgaven. Dergelijke wapenexporten staan haaks op de Europese gedragscode voor wapenexporten.⁶⁵

De hieronder geselecteerde alfabetisch gerangschikte bestemmingen zijn in grote lijnen niet-EU/NAVO landen die een totale wapenexportwaarde van meer dan 100.000 euro vertegenwoordigen, uitzonderingen daargelaten. Naast een algemene toelichting op de vergunningen volgt soms een tabel met de afgegeven vergunningen.

Angola

Een merkwaardig geval: geen vergunning maar desondanks de overname van een militair vrachtvliegtuig door de Angolese luchtmacht. Het Zweedse onderzoeksinstituut SIPRI kwam eerder dit jaar met de opname van die order in haar jaarboek. Volgens hen gaat het om een C-130H-30 Hercules die zeker sinds 1993 door de Angolese luchtvaartmaatschappij TAAG was geleasd van het op de Nederlandse Antillen geregistreerde Frameair.⁶⁶ In 2005 is het toestel door de luchtmacht opgekocht. Ook voor die tijd vervulde het een rol in het militaire transport: in 1993 explodeerde een granaat in het vliegtuig.

Voor de Hercules verkoop is in 2005 geen vergunning Financieel Verkeer Strategische goederen afgegeven. Is dat op een eerder moment wel gebeurd? Wist de overheid van deze verkoop en zo ja, hoe is daarover geoordeeld? Vallen andere exporten van strategische goederen vanuit de Nederlandse Antillen wel binnen de Nederlandse vergunningsplicht? Worden afgegeven vergunningen voor wapenexporten vanuit de Antillen dan ook opgenomen in zowel maandoverzichten als jaarverslag?

Bangladesh

Vermoedelijk voor retour-na-reparatie (en daarom niet opgenomen als wapenexport in de jaarcijfers) zijn vier exportvergunningen voor radarapparatuur van Thales Nederland. Een enkele jaren terug aan Bangladesh geleverd Koreaans fregat met Nederlandse wapenelektronica zorgt voor jaarlijks terugkerende reparaties.

Brazilië

Een vergunning van 428.000 euro voor nabijheidsbuizen (hi-tech munitieonderdelen) en bijbehorende productietechnologie.⁶⁷ Onduidelijk is of dit verband houdt met een afgesloten productie-samenwerkingsovereenkomst tussen een Braziliaanse en Nederlandse fabrikant (Thales).

Chili

Zoals in het begin van dit rapport al is opgemerkt is Chili de afgelopen tien jaar uitgegroeid tot grootafnemer van afgestoten defensiematerieel uit Nederland. In 2005 is het na Duitsland de belangrijkste wapenexportbestemming met een totale vergunningswaarde van 296 miljoen euro. In de loop van 2006 is een vergunning verstrekt voor 18 F-16s, waarvoor het verkoopcontract in

65 <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/08675r2en8.pdf>. Daaraan moet toegevoegd worden dat de keuze voor niet-EU/NAVO landen arbitrair is. Zo zijn twee van de belangrijkste bestemmingen van Nederlandse wapenexporten, de VS en het VK, weliswaar goede bondgenoten, maar tegelijk medeverantwoordelijk voor de desastreuze gevolgen die de door hen gestarte oorlogen in Irak en Afghanistan tot nu toe hebben gehad.

Bovendien vonden hun acties plaats zonder instemming van de Verenigde Naties.

66 SIPRI Yearbook 2006, p.484 en correspondentie met SIPRI, 23 augustus 2006.

67 Vergunning 26040000 van 28 oktober.

december 2005 werd getekend; de waarde daarvan is niet bekend gemaakt.⁶⁸

China

Ondanks het lopende EU wapenembargo tegen China heeft Nederland een vergunning gegeven voor de uitvoer van een (militair geclassificeerde) 'thermische handkijker'.⁶⁹ In de paragraaf over dual-use exporten kwam al naar voren dat ook grote hoeveelheden optische technologie voor politie- en securitydoeleinden naar China geëxporteerd worden.

Colombia

Op 21 juli werd een vergunning afgegeven voor de doorvoer van militaire helikopters die na reparatie in Rusland terug naar Colombia gingen (zie ook de paragraaf Doorvoer).

Egypte

Twee vergunningen met een totale waarde van maar liefst 40 miljoen euro zijn voor de verkoop van 431 YPR pantservoertuigen en bijbehorende TOW antitankwapens.⁷⁰ Met de regelmatige verkopen van tweedehands wapens aan Egypte verdient Den Haag de jaarlijkse kosten van de ontwikkelingshulp aan dat land – circa 10 miljoen euro - ruimschoots terug. In 1996 vertrokken uit Vlissingen ook al 611 pantservoertuigen, voor het merendeel YPRs, naar Egypte; daarvoor werd toen 112 miljoen euro neergeteld. Verder gaat ook een vracht thermische camera's met toebehoren via het Verenigd Koninkrijk naar Egypte, goed voor 358.00 euro.⁷¹

India

De opheffing in 2003 van het wapenembargo tegen India heeft de weg vrij gemaakt voor nieuwe leveranties aan deze van oudsher goede klant van de Nederlandse wapenindustrie. In 2005 waren die goed voor 5 miljoen euro.

Het leeuwendeel hiervan bestaat uit radarapparatuur van Thales Nederland. De grootste vergunning is voor "modificatie kits voor luchtafweerradar" met een waarde van 4,7 miljoen euro.⁷² Mogelijk is dit voor de Flycatcher luchtafweerradar, waarvoor naar verluidt al in 2003 bestellingen werden goedgekeurd door de Indiase regering.⁷³ Daarnaast promoot Bharat Electronics (BEL) de laatste jaren actief de in India onder licentie geproduceerde Flycatcher voor de export.⁷⁴ Zo toonde Iran eerder al interesse voor de Flycatcher. Volgens de regering mogen Flycatchers door BEL slechts geëxporteerd worden na uitdrukkelijke toestemming van Nederland (namelijk via een exportvergunning). In de licentieovereenkomsten uit 1985 zijn hierover duidelijke afspraken gemaakt en volgens de regering komen dergelijke kwesties tot dusver steeds onder haar aandacht wanneer geïnteresseerde exportklanten zich aandienen bij BEL.⁷⁵

Niet meegeteld in de wapenexportcijfers zijn de dual-use vergunningen voor nachtzichtapparatuur voor de Indiase luchtmacht (zie onder dual-use).

Ook ontbreekt de door SIPRI gemelde levering in 2005 van een LW-08 scheepsradar van

68 Zie voor meer informatie de recent bij de Campagne tegen wapenhandel verschenen brochure: "Nederlandse wapenleveranties aan Chili", Mark Akkerman, oktober 2006 (<http://www.antenna.nl/amokmar/pdf/Chilibrochureweb.pdf>).

69 Vergunning 25597222 van 22 juni.

70 Vergunningen 25601718 en 25622936 van 24 juni.

71 Vergunning 26089905 van 4 november.

72 Vergunning 25152336 van 12 april.

73 Sujan Dutta, "Second-hand Mirage on shopping list", The Telegraph (Kolkata), 15 september 2003.

74 "BEL to Display its Export-Oriented Products at Defexpo 2006" (http://www.defenseworld.net/defexpo2006/news/BEL_Display_Export_Oriented_Products.htm). Vivek Raghuvanshi, "BEL Is Becoming Global Player" (<http://www.defensenews.com/story.php?F=349028&C=thisweek>, posted 13 September 2004).

75 Antwoorden op schriftelijke vragen naar aanleiding van het rapport over het wapenexportbeleid in 2003; 2 maart 2005 (22054 nr. 86, p. 16-17).

Thales Nederland aan India.⁷⁶ De radar zou de eerste in een serie van 6 zijn voor in India gebouwde *destroyers* en fregatten. Daarnaast meldt SIPRI de overdracht sinds 1999 van een aantal Nederlandse scheepsradars aan India die aanzienlijk groter is dan de 15 miljoen euro die sindsdien aan vergunningen is goedgekeurd. Het zou hier deels om in licentie geproduceerde radarsystemen kunnen zijn, waarvan in ieder geval delen in Nederland geproduceerd worden. Onduidelijk is in elk geval hoe de door SIPRI gemelde Nederlandse bijdragen aan de India marine zich verhouden tot de verstrekte vergunningen voor dergelijke radarapparatuur.

Indonesië

De export naar Indonesië is in 2005 goed voor 13,5 miljoen euro. De grootste vergunning is voor NAVO noodbruggen die door Nederland zijn geschonken voor de wederopbouw in Atjeh na de tsunami van kerst 2004.⁷⁷ Vier andere nieuwe, definitieve vergunningen zijn afgegeven voor radar- en sonarapparatuur en C-3 (Command, Control & Communications) systemen. Een van die vergunningen loopt via Zuid-Korea. De Zuid-Koreaanse industrie behoort tot de belangrijkste wapenleveranciers van Indonesië en werkt op marineterrein nauw samen met Thales Nederland.⁷⁸

Vier tijdelijke vergunningen zijn afgegeven voor onderdelen van F-16 en Hawk gevechtsvliegtuigen.⁷⁹ Vermoedelijk gaat het om retour-na-reparatiezendingen.

Tabel 6.1: Leveringen met eindbestemming Indonesië

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
11-03-05	25166302	Delen en testapparatuur t.b.v. radar- en C3-systemen	Indonesië		Onbekend	5.172.404	D	N	N	2
23-03-05	25527968	Militaire noodbruggen en toebehoren	Indonesië		VK	6.000.000	D	N	N	2
24-03-05	25489713	Delen van sonarsystemen	Indonesië		Diversen	833.197	D	N	N	2
29-04-05	25515005	Delen van radarvuurleidingsysteem	Zuid-Korea	Indonesië	Nederland	525.000	D	N	N	2
12-05-05	25551370	Delen van sonarsystemen	Indonesië		Diversen	931.719	D	N	N	2
01-09-05	25867378	Motor module t.b.v. F-16 gevechtsvliegtuig	Indonesië		VS	828.980	T	N	N	2
01-09-05	25877845	Navigatiedelen t.b.v. de Hawk trainingsvliegtuigen	Indonesië		VK	145.072	T	N	N	2
28-10-05	26088186	Delen voor F16 gevechtsvliegtuigen	Indonesië		VS	376.261	T	N	N	2
14-11-05	26089921	Motor modules t.b.v. F-16 gevechtsvliegtuigen	Indonesië		VS	613.500	T	N	N	4 ⁸⁰

Voor een verklaring van de tabel: zie p. 7.

76 SIPRI Yearbook 2006, p.512.

77 Zie maandblad Landmacht, september 2005, p.21.

78 'Korea Holland to sign MOU on Defence Industry,' in Korea Times 6 april 1999.

79 Te weten vergunningen 25867378 en 25877845 (beide 1 september), 26088186 (28 oktober) en 26089921 (14 november).

80 In de (oorspronkelijke) weergave op de website van EZ stond hier een 2; na correspondentie met het ministerie bleek dit een FVS vergunning te zijn.

Israël

In principe levert Nederland geen wapens aan Israël, vooral vanwege de grote kans dat die worden ingezet tegen de Palestijnen. Dat beleid komt tot uiting in de afwezigheid van nieuwe definitieve vergunningen daarheen, op een na: voor delen van radarsystemen (zie tabel).

Waarom die vergunning de toets wel doorstond is niet duidelijk.

Wel wordt een groot aantal – substantiële – tijdelijke vergunningen verstrekt. Een deel daarvan vloeit voort uit samenwerkingsovereenkomsten tussen Nederlandse en Israëlische wapenfabrikanten, bijvoorbeeld in het kader van het Gill antitankwapenproject. Ook zijn er langlopende relaties tussen Photonis-DEP uit Roden en Israëlische fabrikanten van nachtzichtapparatuur die vervolgens doorleveren naar derde landen (zie ook onder Dual-use). Militair geclassificeerde Nederlandse warmtebeeldapparatuur gaat via Israël naar Chili.

De grootste tijdelijke vergunning is er een ter waarde van 10 miljoen euro voor een luchtafweerradar. Grote vraag is wat de status hiervan is: uitgeleend aan Israël, of bestemd voor een gemeenschappelijk materieelproject? Ook moeilijk te interpreteren is een grote vergunning voor F-16 staartstukken van Deense makelij die via Israël naar de VS reizen.

Bijzonder zorgelijk is echter dat ondanks het restrictieve beleid ten opzichte van Israël de praktijk wel toestaat dat grote hoeveelheden wapens doorgevoerd worden via Schiphol en dat delen van Apache gevechtshelikopters en F-16 gevechtsvliegtuigen via land van assemblage de VS alsnog in Israël terecht kunnen komen (zie verder onder de paragrafen Doorvoer en Internationale materieelprojecten).

Tabel 6.2: Leveringen met eindbestemming Israël

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
08-03-05	25487400	Delen van Gill Anti-tankraket	Israël		Israël	9.172	T	N	N	2
29-04-05	25573749	Thermisch baken	Israël		Israël	700	T	N	N	2
29-04-05	25544595	Radarsysteem voor luchtafweer	Israël		Nederland	10.000.000	T	N	N	2
02-05-05	25597230	Testapparatuur t.b.v. radarsysteem	Israël		Israël	679.047	T	N	N	2
07-07-05	25678915	Delen van radarsystemen	Israël		Nederland	7.923	D	N	N	2
19-10-05	26022894	Testapparatuur t.b.v. integratietesten (retour)	Israël		Israël	510.103	T	N	N	2
07-12-05	26129672	Delen van Servo units t.b.v. het GILL programma	Israël		Israël	21.606	T	N	N	2
28-07-05	25791339	Mechanische delen van warmtebeeldapparatuur	Israël	Chili	Nederland	75.023	D	N	N	2
27-10-05	26065135	Mechanische delen van warmtebeeldapparatuur	Israël	Chili	Nederland	4.002	T	N	N	2
05-04-05	25413814	Onderdelen van raketlanceersystemen	Israël	Roemenië	Nederland	9.971	D	N	N	2
06-01-05	25339053	Delen van staartstukken voor F-16 gevechtsvliegtuigen	Israël	VS	Denemarken	4.078.498	D	N	N	2

Voor een verklaring van de tabel: zie p. 7.

Japan

Dit jaar goed voor ruim 14 miljoen euro aan Nederlandse wapens. Naast de acht vergunningen voor gifgassen (zie onder 'Overige opmerkelijke export') gaat het vooral om een grote van 13,2 miljoen voor delen van vuurleidingsystemen.⁸¹ Hoogstwaarschijnlijk gaat het om exporten in

81 Vergunning 26178339 van 12 december 2005.

het kader van een overeenkomst tussen Mitsubishi Electric Corporation (Melco) en Thales Nederland voor de gezamenlijke productie van vuurleidingsradarsystemen voor de Japanse marine.⁸²

Macedonië

Macedonië koopt in 2005 voor bijna een miljoen euro thermische handkijkers⁸³ en voor 2,3 miljoen euro een vracht legervoertuigen.⁸⁴ Dat laatste wordt op 9 maart 2005 ook gemeld in een brief aan de Kamer van staatssecretaris van Defensie Van der Knaap: 87 overtollige legertrucks en andere voertuigen, waaronder 30 Mercedes Benz ambulances.⁸⁵

Nepal

Eind 2004 werd bekend dat twee Islander vliegtuigen van de Nederlandse politie via een tussenhandelaar door de Britse regering cadeau waren gegeven aan de luchtmobiele brigade van de Nepalese landmacht voor ondermeer transporttaken.⁸⁶ Volgens Guardian columnist Isabel Hilton hebben verschillende ooggetuigenverslagen gemeld hoe de vliegtuigen ondersteuning hebben geboden bij helikopterbombardementen door het Nepalese leger.⁸⁷ Schijnbaar geschrokken van de ongecontroleerde doorverkoop – de vliegtuigen staan niet als militair te boek – kondigde de regering aan voortaan ook de verkoop van politiegoederen beter te gaan controleren.⁸⁸ **Het is nog niet duidelijk welke maatregelen daarbij concreet genomen zullen gaan worden, dan wel of die reeds zijn ingevoerd.**

Pakistan

Naast vier tijdelijke vergunningen voor F-16 onderdelen is er ook een definitieve voor een bedrag van 136.603 euro. Alle vijf lopen via de Verenigde Arabische Emiraten.

Verder is er ook een vergunning voor dual-use nachtzichtapparatuur voor de luchtmacht: 290.000 euro (zie tabel dual-use optische technologie plus toelichting).

Tabel 6.3: Leveringen met eindbestemming VAE

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
05-09-05	25912357	Deel voor F-16 gevechtsvliegtuig	V.A.E.	Pakistan	VS	57.000	T	N	N	2
05-09-05	25912365	Deel voor F-16 gevechtsvliegtuig	V.A.E.	Pakistan	VS	6.000	T	N	N	2
15-09-05	25937724	Brandstofmeter voor F-16 gevechtsvliegtuig	V.A.E.	Pakistan	VS	461	T	N	N	2
6-10-05	26032652	Delen van F-16 gevechtsvliegtuigen	V.A.E.	Pakistan	VS	81.893	T	N	N	2
28-10-05	26046319	Delen voor F16 gevechtsvliegtuigen	V.A.E.	Pakistan	VS	136.603	D	N	N	2

Voor een verklaring van de tabel: zie p. 7.

82 Joris Janssen Lok, "Thales wins naval missile control contract", Jane's Defence Weekly, 13 april 2005 en "Japan: US missiles, Thales control", Flash (Thales NL magazine), mei 2005.

83 Vergunning 25318609 van 11 maart en 26122708 van 14 december.

84 Vergunning 25878345 van 10 oktober.

85 Brief van de staatssecretaris van Defensie, 9 maart 2005, 29800 X nr. 65.

86 Grzegorz Holdanowicz, "Aircraft donation boosts Nepal's air capabilities", Jane's Defence Weekly, 15 december 2004.

87 Isabel Hilton, "In cahots with the king", Guardian, 11 april 2006.

88 Beantwoording van vragen van het lid Van Velzen over de levering van Nederlandse patrouillevliegtuigen aan het Nepalese leger, 31 augustus 2005.

Qatar

Naast een serie tijdelijke vergunningen ook een nieuwe definitieve ter waarde van 453.180 euro voor delen van luchtafweersystemen.⁸⁹

Rwanda

Bestemd voor de VN-missie in Darfur is een vergunning voor militaire voertuigen ter waarde van 173.000 euro die echter als bestemming Rwanda opvoert.⁹⁰ **De vergunning laat de vraag open waarom die op dat land is afgegeven en niet op Soedan, alsook waarom de vergunning definitief en niet tijdelijk is. Worden de voertuigen na gebruik overgedragen aan het Rwandese leger of is dat alleen het land waarheen de voertuigen in afwachting van hun inzet worden overgevlogen?**

Singapore

Singapore is een van de uitzonderingen waar het gaat om het vermelden van de eindbestemming van F-16 onderdelen. Een vergunning voor ruim 100.00 euro staat voor dat land genoteerd en niet voor de VS; mogelijk gaat het om reserveonderdelen.⁹¹

Taiwan

Al jaren vormen naleveranties van onderdelen voor onderzeeërs (de zgn. Sea Dragon en Sea Tiger projecten) de hoofdmoot van de vergunningen voor Taiwan – dit jaar goed voor in totaal maar liefst 22 miljoen euro. **Sinds 1997 is het eiland goed voor in totaal 133 miljoen euro en is daarmee de twaalfde grootste bestemming – ondanks dat het formeel een verboden bestemming is voor nieuwe orders ten gevolge van het één-China beleid.**

Via Frankrijk loopt een vergunning voor radardelen met bestemming Taiwan.

Tabel 6.4: Leveringen met eindbestemming Taiwan

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
10-01-05	25134966	Explosieve stof (civiele toepassing)	Taiwan		Duitsland	153.540	D	N	N	2
10-01-05	25339711	Apparatuur t.b.v. Sea-Dragon en Sea-Tiger project	Taiwan		Nederland	408.438	D	N	N	2
21-06-05	25732642	Delen voor de onderzeeboten Sea Dragon en Sea Tiger	Taiwan		EEG	115.588	D	N	N	2
23-08-05	25883918	Onderdelen en toebehoren voor onderzeeboten	Taiwan		Nederland	295.724	D	N	N	2
16-09-05	26022886	Delen van radarvuurleiding-systemen voor onderzeeboten	Taiwan		Nederland	3.451.129	D	N	N	2
03-11-05	26123569	Onderdelen t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG Landen	77.700	D	N	N	2
01-12-05	26158893	Onderdelen voor onderzeeboten	Taiwan		EG Landen	605.000	D	N	N	2
01-12-05	26158907	Onderdelen voor onderzeeboten	Taiwan		EG Landen	287.000	D	N	N	2
01-12-05	26158915	Onderdelen voor onderzeeboten	Taiwan		EG Landen	14.000.000	D	N	N	2
20-12-05	26190819	Onderdelen t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		Nederland	2.499.900	D	N	N	2
25-04-05	25613015	Delen van radarsystemen	Frankrijk	Taiwan	Nederland	53.703	D	N	N	2

Voor een verklaring van de tabel: zie p. 7.

89 Vergunning 25383982 van 21 januari.

90 Vergunning 25903498 van 18 augustus.

91 Vergunning 25804406 van 24 augustus.

Thailand

Door een administratieve fout werd in 2005 per abuis een vergunning ter waarde van 114.000 euro voor M113 pantservoertuigdelen goedgekeurd, die de politieke toets niet had doorstaan.⁹² In een later stadium is dat gecorrigeerd; onvermeld blijft of een deel van de vergunning toen al was uitgevoerd. Wel goedgekeurd werden vergunningen voor radarapparatuur ter waarde van 2,7 miljoen euro. Ook maakte de regering in maart 2005 bekend dat het via Thales Nederland 16 overtollig geworden 40L70 kanonnen en 8 Flycatcher vuurleidingsradarsystemen aan Thailand heeft verkocht.⁹³ De bijbehorende exportvergunningen zijn in 2005 nog niet verstrekt.

Tunesië

Een weinig regelmatige wapenklant is Tunesië, dat hier vorig jaar voor ruim een miljoen euro militaire communicatiesystemen bestelde.⁹⁴

Met de overname van zes Duitse marineschepen beschikt het sinds kort ook over bijbehorende Nederlandse hi-tech elektronica.⁹⁵ In 1999 is een deel hiervan nog door Thales Nederland gemoderniseerd. Voor die verwisseling van eigenaar is opmerkelijk genoeg geen vergunning nodig. De VS bijvoorbeeld staan doorverkoop van militair materieel waarin Amerikaanse componenten zijn verwerkt alleen toe na uitdrukkelijke toestemming. Dat voorbeeld zou door Nederland gevolgd moeten worden om zicht te kunnen houden op de verspreiding van Nederlandse wapentechnologie.

Turkije

Turkije blijft met 12,5 miljoen euro een vaste afnemer van Nederlands defensiematerieel. Sinds 1997 is het goed voor een exportwaarde van 283 miljoen euro en is daarmee goed voor de zevende plek. Hoofdmoot van de waarde van 2005 komt voor rekening van een vergunning van 10 miljoen euro voor zgn. Command & Control (C2) consoles – een soort bedieningspanelen (zie tabel met grootste vergunningen 2005).

Opvallend zijn ook de relatief grote orders voor koelers voor warmtebeeldcamera's met een totaalwaarde van 770.000 euro.⁹⁶ Vraag is of deze mogelijk bestemd zijn voor lokale productie, in welk geval de vraag ook is in hoeverre Nederlandse autoriteiten zicht hebben op de uiteindelijke bestemming ervan.

Verenigde Arabische Emiraten

Alle zeven vergunningen voor de VAE zijn voor onderdelen van radarapparatuur; de totaalwaarde ervan bedraagt 310.000 euro. Vooral door de grote fregattenvergunning uit 1997 zijn de emiraten nog altijd de vijfde grootste bestemming gerekend vanaf dat jaar (het eerste jaar dat voor alle landen exportcijfers bekend werden gemaakt).

Venezuela

Ondanks de Amerikaanse boycot van Venezuela laat Nederland Hugo Chavez niet vallen. Minister Kamp betichtte Venezuela er dan wel van dat hij de benedenwindse-eilanden onder zijn controle wil brengen, maar minister Bot van Buitenlandse Zaken was er vervolgens vlot bij om een dreigend conflict de kop in te drukken⁹⁷ Of economische belangen, waaronder wapenleveranties naar Venezuela, hierin een rol speelden is onduidelijk. Wel dat die wapenexporten een duidelijke groei doormaken. Net als in 2004 (ruim 27 miljoen euro) behoort het land ook in 2005 met een vergunning voor een luchtafweerradar ter waarde van 7,7 miljoen

92 Zie p. 27 (voetnoot 4 bij tabel 2) jaarrapport wapenexportbeleid 2005. Het gaat hier om vergunning 25619595 van 19 oktober.

93 Brief van de staatssecretaris van Defensie, 9 maart 2005, 29800 X nr.65.

94 Vergunning 26037336 van 28 oktober; de vergunning loopt via Frankrijk.

95 Zie ondermeer Jane's Defence Weekly, 28 september 2005 en 4 januari 2006.

96 Vergunningen 26052661 en 26066573, beide van 14 november.

97 Jan Kooistra, 'Antillen: minister Bot stelt Venezuela gerust,' Elsevier 11 juli.

tot de grotere klanten.⁹⁸ Inmiddels is in de zomer van 2006 bekend geworden dat Thales Nederland een nieuwe megaorder van minimaal 200 miljoen euro in de wacht heeft gesleept.⁹⁹ Daarmee verdubbelen de Nederlandse exporten naar het Caraïbische land.¹⁰⁰

Zuid-Korea

Zuid-Korea is al jaren een van de belangrijkste wapenexportbestemmingen, vooral voor Thales Nederland. Met 9,75 miljoen euro in 2005 komt het sinds 1997 uit op een totaal van 419 miljoen euro en is daarmee de grootste niet-NAVO klant. Naast vooral veel vuurleidingsapparatuur zijn er ook een aantal vergunningen voor communicatieapparatuur en cryogene koelers voor warmtebeeldcamera's.

98 Vergunning 25551265 van 29 april.

99 "Thales haalt grote order binnen uit Venezuela",

<http://www.zibb.nl/nieuws/nieuwsselectie/nieuwsbericht/asp/artnr/1216013/versie/1/>

100 Handelscijfers Nederland - Venezuela 2002 – 2005, zie:

<http://www.internationaalondernemen.nl/info/zoeken/ShowBouwsteen.asp?bstnum=75262&location=&highlight>

≡

7. Conclusies en aanbevelingen

De rol van Nederland in de internationale wapenhandel groeit. Niet alleen rekent onderzoeksinstituut SIPRI Nederland tot de vijf belangrijkste wapenexporteurs van 2005, ook de waarde van de door Nederland versterkte wapenexportvergunningen lag niet eerder zo hoog: 1,2 miljard euro. De afgelopen jaren is duidelijk sprake van een stijgende trend. Bovendien behoren tot de belangrijkste afnemers van militair materieel uit Nederland een aantal landen waar sprake is van interne conflicten, een slechte mensenrechtensituatie, gespannen verhoudingen met een buurland, of een dreigende wapenwedloop.

De Campagne tegen Wapenhandel vindt dit een zorgwekkende ontwikkeling die in schril contrast staat met de positie van gidsland op het gebied van vrede en veiligheid die Nederland zich zo graag toedicht. Ook plaatst de Campagne tegen Wapenhandel grote vraagtekens bij de 'onafhankelijke toetsing' van vergunningsaanvragen wanneer de Nederlandse staat als verreweg de grootste wapenhandelaar direct belang heeft bij een soepele exportnorm.

Op het gebied van transparantie gaat Nederland vooruit. Zo was er eerder dit jaar de introductie van maandoverzichten met dual-use vergunningen, net als zeer recent de langverwachte rapportage van meldingen van snelle doorvoer.

Met betrekking tot de gepubliceerde gegevens heeft de Campagne tegen Wapenhandel niettemin de volgende opmerkingen, cq aanbevelingen:

- Het tijdstip van publicatie van de diverse maandoverzichten ligt erg laat: begin november 2006 laat publicatie van de gegevens over de eerste maanden van 2006 nog op zich wachten. Publicatie binnen een maand of twee zou mogelijk moeten zijn.
- Het zou een belangrijke verbetering zijn als een eindgebruikersverklaring wordt opgenomen in de maandrapportages. Vooral bij doorvoer en dual-use is nu vaak niet duidelijk of de eindbestemming een civiele of militaire partij betreft (zie verder pagina's 14 en 22), maar ook bij de export van militaire goederen is de eindgebruiker een belangrijke factor bij het beoordelen van een levering.
- Daarnaast pleiten wij voor het standaard opnemen van te exporteren aantallen in de maandrapportages militaire goederen, dual-use en doorvoer, waarbij vage aanduidingen als zending, pallet e.d worden vermeden.
- Het zou een grote vooruitgang zijn indien bij vervanging en/of verlenging als referentie ook het oude vergunningnummer waar de vervanging of verlenging betrekking op heeft weer te geven. Dit moet administratief gezien geen extra moeite zijn en vergemakkelijkt analyse van de data.
- Problematisch is dat de huidige manier van rapporteren niet laat zien of dat wat

onder de noemer “tijdelijk” gevat wordt vergunningen zijn voor reparatie/onderhoud van eerder geleverd materieel, of voor daadwerkelijk tijdelijke export voor een wapenbeurs of demonstratie. Er bestaat immers een wezenlijk (economisch) verschil tussen een tijdelijke proefzending en een reparatie. In ieder geval zouden die retourzendingen waarvoor de klant betaalt – in een deel van de gevallen kan reparatie al bij de oorspronkelijke verkoop zijn geregeld – in de boeken moeten komen als wapenexport. Er wordt dan immers verdiend aan de reparatie van buitenlandse militaire goederen. Hoewel de douane inderdaad informatie nodig heeft over de waarde van het product, zijn de kosten van revisie etc. wel degelijk van belang en dienen daarom ook als zodanig in de exportoverzichten te worden opgenomen, eventueel als aparte rubriek.

- Hoewel in veel gevallen wapensystemen met naam en toenaam worden opgegeven, zijn er helaas ook nog tal van vergunningen waarbij dat onduidelijk blijft. Het zou goed zijn als dat consequenter, d.w.z. vollediger wordt gerapporteerd.
- Momenteel lopen Apache nieuwbouw- en moderniseringsprogramma’s voor orders uit Israël, Japan, Koeweit en Singapore. Geen van die bestemmingen is echter terug te vinden in de exportvergunningenoverzichten. Onduidelijk is of die bestemmingen niet door Nederlandse bedrijven worden bediend, of dat de betreffende vergunningsaanvraag op de VS geen informatie over mogelijke andere eindbestemmingslanden meldt.
- Bij doorvoer pleiten we voor een algemene vergunningsplicht en een rapportage met duidelijkheid omtrent:
 - o Kaliber en aantallen geleverde stuks munitie en handvuurwapens
 - o Informatie over verschepers en verladers
 - o Een analyse over doorvoerstromen, controle hierop en risicoanalyse.
- Bij de rapportage van dual-use vergunningen is het een gemis dat in veel gevallen uit het opgegeven eindgebruik onduidelijk is of dat civiel of militair (dan wel voor politie of veiligheidsdiensten), dan wel of civiel gebruik is afgedwongen. Vooral bij sommige goederen (nucleair, chemisch, nachtzicht) en bestemmingen (Iran, Israël, China) is dat belangrijke extra informatie.
- Campagne tegen Wapenhandel dringt ten slotte ook aan op zo uitvoerig mogelijke en structurele publicatie van opgelegde catch-all beschikkingen die zijn opgelegd voor de uitvoer van niet-strategische goederen. Vooralsnog is die informatie alleen beschikbaar gekomen na Kamervragen.

Publicaties sinds 1 januari 2005

- **Europese Grondwet: fundament voor de wapenindustrie.** Wendela de Vries/Martin Broek. Uitgave CtW, mei 2005.
- **Europese Grondwet: defensieagentschap en militair onderzoek.** Frank Slijper. Uitgave CtW, mei 2005.
- **Europese Grondwet: wapenlobby in Brussel.** Frank Slijper. Uitgave CtW, mei 2005.
- **The emerging EU Military-Industrial Complex.** Frank Slijper. Uitgave Transnational Institute/CtW, mei 2005.
- **Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen 2004.** Frank Slijper. Uitgave CtW, oktober 2005.
- **The arms industry and the EU Constitution.** Wendela de Vries/Martin Broek. Uitgave European Network Against Arms Trade, januari 2006.
- **Wapens of ontwikkeling, militaire exportkredieten.** Marijn Peperkamp/Martin Broek. Uitgave CtW, maart 2006.
- **Onzichtbare handel. Doorvoer van wapens via Nederland.** Martin Broek. Uitgave NOVIB, mei 2006.
- **Kinderen buiten schot; Nederland, kleine wapens en de gevolgen voor kinderen.** Mark Akkerman/Martin Broek. Uitgave UNICEF, juni 2006.
- **Nederlandse wapenleveranties aan Chili.** Mark Akkerman. Uitgave CtW, oktober 2006.

Wordt donateur: Wapenhandel is te belangrijk om genegeerd te worden. Wapenhandel is onlosmakelijk verbonden met onderontwikkeling, schending van mensenrechten en machtsmisbruik.

Nederland levert wapens aan meer dan 100 landen over de hele wereld. De Campagne tegen Wapenhandel doet onderzoek naar deze handel en stapt met haar kennis naar politiek, pers en maatschappelijke organisaties. Op deze manier lukt het ons vaak om de wapenhandel in te perken. Om hier mee door te kunnen gaan doen we nadrukkelijk een beroep doen op uw steun.

Wij zijn dan ook zo vrij u een gift te vragen op giro 3767096 (uw gift is aftrekbaar van de belasting. We zijn graag onafhankelijk en willen niet volledig gebonden zijn aan projectsubsidies en betaalde opdrachten, omdat dit het moeilijker maakt in te springen op de actualiteit. **Donateurs zijn daarom absoluut onmisbaar.** Bij voorbaat onze dank.

Campagne tegen Wapenhandel.